Partyzánský oddíl Olga

Krvavá cesta jedné odbojové skupiny

Vladimír Černý

Partyzánský oddíl Olga zaujímá v dějinách druhého odboje poněkud specifické místo. Na jedné straně dosáhli jeho členové mnoha úspěchů, z nichž především vypuštění cisternových vagonů německé armády na nádraží v Morkovicích 26. února 1945 a zajetí generála Dietricha von Müllera v Hošticích na Kroměřížsku 19. dubna téhož roku lze jistě zařadit mezi nejvýznamnější počiny české domácí rezistence v období druhé světové války. Na straně druhé však velitel oddílu Josef Houfek vedl svou skupinu s velkou brutalitou a jeho činnost si vyžádala řadu obětí na životech. Historie Olgy se proto stala vděčným námětem pro vytváření různých nepodložených teorií a úvah. K „popularitě“ této partyzánské skupiny rovněž značnou měrou přispěly dva poválečné soudní procesy s jejím velitelem v letech 1946 a 1947 a zapojení otce básníka Františka Halase a univerzitního profesora Václava Černého do diskusí o problematické činnosti partyzánů. Vše pak mělo velký ohlas i v dobovém tisku.

Také v literatuře se objevila řada spekulací na téma oddílu Olga. Jako první s nimi přišel ve Spolkové republice Německo v letech 1956 a 1957 Hans Schuhmann, který uveřejnil pod názvem „Die Partisanin“ sérii beletristicky pojatých článků v týdeníku *Münchener Illustrierte*. Využil zde i vzpomínek generála von Müllera po jeho návratu ze sovětského zajetí a vykonstruoval příběh o Houfkově zástupkyni Olze Františákové jakožto agentce gestapa. Schuhmannovu verzi pak v následujících desetiletích s většími či menšími obměnami převzali někteří spisovatelé z oblasti takzvané literatury faktu.

V Československu vyšla u příležitosti dvacátého výročí osvobození stručná brožura Jindřicha Ocáska.¹ Mnohem významnější je však monografie z roku 1972,

1 OCÁSEK, Jindřich: *Po stopách partyzánského oddílu Olga*. Vyškov, Místní organizace Svazu protifašistických bojovníků ve Vyškově – Náš život 1965.

na níž se kromě tohoto autora podílel také Václav Peša a která se po dvou letech dočkala rozšířeného vydání.² Šlo o poměrně solidní dílo, které partyzánské hnutí neglorifikovalo tehdy obvyklým způsobem a přineslo řadu zajímavých poznatků. Již vzhledem k době jeho vzniku je však zřejmé, že některé události zde nemohly být uvedeny či objektivně popsány. Roku 1991 se partyzánskému oddílu Olga podrobněji věnoval Oldřich Sládek ve své knize o nacistickém aparátu sloužícím k boji proti partyzánům v českých zemích.³ Sládkův popis činnosti partyzánů vychází z důkladného studia pramenů a patří dosud k tomu nejlepšímu, co bylo na dané téma napsáno. Kromě Sládkovy publikace obohatila devadesátá léta minulého století bibliografii oddílu Olga o další práce, které se zabývaly zmíněnými dvěma nejvýznamnějšími akcemi. Vzpomínky na okolnosti zajetí generála von Müllera uveřejnil v roce 1996 Vladimír Křepelka⁴, zatímco vypuštění zásob pohonných hmot na nádraží v Morkovicích je tématem přínosné studie Františka Vaška z roku 1998.⁵

Vedle literatury psané se snahou o objektivní pohled na věc však vznikly také historizující práce, které zdůrazňovaly zejména negativní stránku partyzánské hnutí. Můžeme mezi ně zařadit například knihu Jaroslava Pospíšila *Hyeny*. Vyšla v několika vydáních a vzbudila značnou pozornost, obsahuje však mnoho neprokazatelných teorií.⁶ Spíše do oblasti beletrie patří publikace *Rudá zrada* od Rudolfa Ströbingera, s jejímž českým překladem měli čtenáři možnost seznámit se v roce 1998.⁷ Autor zde snad až příliš vycházel z předlohy v podobě Schuhmannova seriálu. Poměrně kvalitní práci naopak představuje novější brožura Oldřicha Bílovského, využívající některé relevantní prameny.⁸ Naposled se zatím této problematiky chopil Jaroslav Vejvoda, který bohužel převzal řadu spekulací z některých výše uvedených publikací, aniž by se pokusil ověřit jejich platnost nutným studiem archivních materiálů.⁹

2 PEŠA, Václav – OCÁSEK, Jindřich: *V dvojím ohni: Kronika partyzánské oddílu „Olga“*. Brno, Blok 1972 (2., rozšířené vydání 1974). Citace stránek z této publikace jsou zde uváděny podle druhého vydání.

3 SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava: Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944–1945*. Praha, Naše vojsko 1991, s. 225–232 a 303–315.

4 KŘEPELKA, Vladimír: *Zámecká past: Vzpomínky na zajetí nacistického generála partyzány oddílu Olga*. Praha, Historická skupina 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky 1996.

5 VAŠEK, František: Nezapomínejme statečných: Zničení pohonných hmot 26. února 1945 na nádraží v Morkovicích. In: *Archivní ročenka Státního okresního archivu Kroměříž*. Kroměříž, Státní archiv Kroměříž 1998, s. 74–89.

6 POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny*. Vizovice, Lípa 1996 (1. vydání).

7 STRÖBINGER, Rudolf: *Rudá zrada: Archivy odhalují pravdu o partyzánském hnutí*. Olomouc, Votobia 1998. Německou verzi vydalo nakladatelství Hestia v Bayreuthu pod názvem *Verrat in Rot* již v roce 1978.

8 BÍLOVSKÝ, Oldřich: *Smrt ze zálohy: Poslední hrůzné dny druhé světové války*. Brno, Onufrius 2005.

9 VEJVODA, Jaroslav: *Pomsta pozdních partyzánů a jiné poválečné tragédie*. Brno, MOBA 2007.

Hlavní nedostatek většiny dosavadních prací o partyzánském oddílu Olga spočívá v tom, že autoři nevěnovali dostatečnou pozornost pramenné základně. Jedná se zejména o vyšetřovací a soudní spisy ze dvou procesů s Josefem Houfkem v letech 1946 a 1947.¹⁰ Dále je možno využít mnohá hlášení nacistického bezpečnostního aparátu a protektorátních četnických stanic, poválečné vyšetřovací spisy příslušníků gestapa a vzpomínky bývalých partyzánů. Komparací všech těchto materiálů lze dospět k reálnému pohledu na události spjaté s činností oddílu v období od ledna do května roku 1945.

Josef Houfek: zlodějček, německý voják, policista, partyzán

Oddíl Olga představuje specifickou partyzánskou jednotku už vzhledem k osobě svého velitele. Josef Houfek byl poněkud svéráznou postavou a zcela mu chyběly zkušenosti, které by velitel každé rezistenční organizace neměl postrádat. Co tedy vlastně víme o tomto člověku, jehož po skončení druhé světové války obvinila řada vlastních spolubojovníků ze zbytečné a v mnoha případech ničím nevyprovokované krutosti? Z informací, které se vyšetřovatelům podařilo shromáždit v letech 1945 až 1947, vyplývá, že se narodil 24. dubna 1922 na statku Nový Dvůr, spadajícím do katastru obce Bzí v okrese Týn nad Vltavou. Dětství rozhodně neměl lehké, protože byl nemanželským dítětem, což v té době, a zejména na venkově, nebylo přijímáno bez problémů. Jeho matka Anna Houfková se navíc musela starat ještě o další dvě děti, takže výchově svého nejstaršího syna Josefa nemohla věnovat tolik pozornosti, kolik by bylo potřeba. Tyto okolnosti nespíš musely mít negativní vliv na formování osobnosti dospívajícího chlapce.

Do roku 1936 navštěvoval Houfek českou obecnou školu v Bošilci a od svých čtrnácti let pracoval jako čeledín v několika obcích tehdejších okresů Veselí nad Lužnicí a Lomnice nad Lužnicí. Počínaje červencem 1939 se začal učit řezníkem u Jana Tátovského v obci Dolní Bukovsko a zde také došlo k jeho prvnímu konfliktu se zákonem. Mladý Josef totiž svému zaměstnavateli několikrát odcizil menší částky peněz a Tátovský jej také obvinil z krádeže stříbrných hodinek s chromovým náramkem. Nakonec ukradl Houfek 3. dubna 1940 dvacetikorunovou bankovku z neuzamčené zásuvky stolu kováře Jindřicha Děkana a následujícího dne byl zatčen četníky z místní stanice. Během výslechů se ke krádežím nejprve doznal, poté

10 Někteří autoři si zjevně ani nedali práci s důslednějším vyhledáváním archivních pramenů k této problematice. Tak Jaroslav Vejvoda ve své publikaci uvádí: „Spisy Houfkových poválečných soudů a zápisy z dalších jednání citovaného tiskového senátu nebyly dohledány. To by znamenalo, bylo-li náročné hledání důsledné, zastavení kauz po únoru 1948 s likvidací spisů anebo jejich zmizení kdykoliv.“ (*Tamtéž*, s. 66.) Ve skutečnosti se materiály z procesů s Josefem Houfkem dochovaly a jsou badatelům k dispozici v Moravském zemském archivu a Moravském zemském muzeu v Brně.

Josef Houfek jako velitel partyzánského oddílu Olga (foto z publikace Václava Peši a Jindřicha Ocáska V dvojím ohni: Kronika partyzánského oddílu „Olga“. Brno, Blok 1974)

přiznání odvolal a několikrát změnil výpověď. V této souvislosti je zajímavá charakteristika jeho osobnosti, jak ji do hlášení napsali četníci z Dolního Bukovska: „Houfek na jeho nízký věk jest již velice prolhaný, o čemž svědčí ta okolnost, že tvrdil, že hodinky prodal řeznickému dělníkovi Kypťovi za 80 K, kteroužto výpověď za malou chvíli opět odvolal.“¹¹

Po zatčení a výsleších na četnické stanici se Houfek ocitl ve vazbě Okresního soudu ve Veselí nad Lužnicí, odkud byl 5. dubna 1940 zase propuštěn. Příklad byl potom soudně projednáván 24. května téhož roku. Soud jej uznal vinným z odcizení stříbrných hodinek v hodnotě tři sta korun, chromového náramku za padesát korun, tří párů podrážek a šedesáti korun v hotovosti manželům Janu a Heleně Tátovským a dále dvacetikorunové bankovky Jindřichu Děkanovi.¹² Mírný rozsudek zněl na čtyři dny vězení s podmíněným odkladem na jeden rok a odsouzený měl kromě toho nahradit náklady trestního říze-

ní.¹³ Soud také nařídil ochranný dozor až do dovršení jedenadvaceti let věku, kterým byla ve Veselí pověřena organizace Okresní péče o mládež.

Poněvadž Houfek byl po této aféře svým zaměstnavatelem pochopitelně propuštěn, musel si hledat práci jinde. Jedenáctého dubna 1940 nastoupil opět jako řeznický učeň u Jana Palmona v obci Mezimostí nad Nežárkou, kde se takřka ihned zapletl do série krádeží potravin, jež mělo na svědomí více zaměstnanců uzenářské firmy. Manželé Palmonovi byli na tuto skutečnost posléze upozorněni a 3. června 1940 učinil Jan Palmon oznámení na četnické stanici. Při následné domovní prohlídce našli

11 *Moravský zemský archiv*, Brno (dále MZA), fond (f.) Mimořádný lidový soud v Brně (C 141), karton (k.) 215, inventární číslo (inv. č.) 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 253 n., č. zatykače 1/40, zpráva četnické stanice v Dolním Bukovsku ze 4.4.1940.

12 Jednalo se o provinění krádeže podle paragrafu 3 zákona č. 48/1931 Sb.

13 *Tamtéž*, folio 271, č. Ml II 5/40, rozsudek Okresního soudu ve Veselí nad Lužnicí z 24.5.1940.

četníci pod Houfkovou postelí přes pět kilogramů nasoleného masa a ještě téhož dne bylo zatčeno celkem pět podezřelých osob. Houfek se tedy již podruhé během dvou měsíců dostal do vazby Okresního soudu ve Veselí nad Lužnicí, ale byl ihned propuštěn po ztvrzení písemného slibu, že nahlásí případnou změnu bydliště a dostaví se na každou obsílku k soudu.¹⁴ Proces s účastníky tohoto případu se konal 24. září 1940. Josef Houfek byl uznán vinným, že společně s dalšími dvěma pachateli odcizil maso a uzenářské výrobky v hodnotě tři sta korun a sám pak čtyřiatřicet vajec a pytel mouky v ceně asi sto padesát korun. Opět se tedy jednalo o provinění krádeže¹⁵ a Houfek obdržel podobný, avšak ještě mírnější trest než poprvé – čtyřiatřacet hodin vězení podmíněně s ročním odkladem a povinnost uhradit náklady trestního řízení.¹⁶

Vzhledem k tomu, že osmnáctiletý provinilec byl během necelého půl roku odsouzen za krádež již podruhé, musíme konstatovat značnou benevolentnost tehdejších soudců. Přestože šlo ve druhém případě o stejný trestný čin a obžalovanému měl tedy být uložen nepodmíněný trest, nestalo se tak. Při rozhodování soudu hrál zřejmě roli delikventův nízký věk a také neutěšené poměry, z nichž pocházel. Ve stejném roce potom budoucí partyzánský velitel podnikl krok, který se po válce stal předmětem značné kritiky – podal si žádost o přiznání německé státní příslušnosti.¹⁷ Roku 1941 ještě krátce pracoval na letišti v Českých Budějovicích a poté vstoupil do německé armády, což později vysvětloval takto: „Do německého vojska jsem vstoupil nikoliv z přesvědčení pro Německo, nýbrž proto, abych se dostal za hranice. Domníval jsem se, že se mně naskytne příležitost někde mimo území protektorátu dostat se do ciziny. Nepředpokládal jsem, že budu sloužit v Drážďanech, odkud nebyla možnost se dostat za hranice.“¹⁸

Ať již byla Houfkova motivace jakákoli, skutečností zůstává, že od září 1941 sloužil u druhé roty 156. náhradního dělostřeleckého pluku a výcvik prodělával v Drážďanech. Roku 1945 se v obci Nemochovice na Vyškovsku podařilo vypátrat a protokolárně vyslechnout Aloise Nallera, který tehdy bydlel s Houfkem v kasárnách na stejném pokoji. Podle Nallerovy výpovědi byl jeho spolubydlící velmi ješitný a do německé armády vstoupil proto, aby tam „udělal kariéru“. Údajně také toužil po vstupu do válečného námořnictva.¹⁹

14 *Tamtéž*, folio 294–297, č. zatykače 4/1940, zpráva četnické stanice v Mezimostí nad Nežárkou ze 3.6.1940.

15 Podle paragrafu 3 zákona č. 48/1931 Sb. a také podle paragrafu 460 trestního zákona.

16 *Tamtéž*, folio 350–352, č. T 178/40, rozsudek Okresního soudu ve Veselí nad Lužnicí z 24.9.1940.

17 *Tamtéž*, folio 114, výpis ze žádosti Josefa Houfka o přiznání německé státní příslušnosti dne 2.10.1940.

18 *Tamtéž*, folio 6, zápis z výslechu Josefa Houfka vyšetřujícím soudcem Mimořádného lidového soudu (MLS) v Brně JUDr. Legátem 5.1.1946.

19 *Tamtéž*, folio 144, opis protokolu sepsaného 14.8.1945 v likvidační kanceláři partyzánského oddílu Olga v Nemochovicích s Aloisem Nallerem.

Vojenská kariéra Josefa Houfka však neměla dlouhého trvání, protože jej 6. března 1942 z wehrmachtu propustili. Důvody nejsou zcela jasné. On sám po válce prohlašoval, že o povolání vojáka nejevil zájem a byl propuštěn pro neschopnost. Objevilo se však svědectví, že skutečnou příčinou byla neplnoletost v době vstupu do armády a fakt, že jeho strýc mu jako poručník nedal k tomuto kroku souhlas.²⁰ Poté pracoval do října 1942 jako dělník ve slévárně firmy Dieck v Petrovicích a poté u firmy Rotava v Hostivaři.

Dělnická profese však zjevně neuspokojovala Houfkovy ambice, a proto podal žádost o přijetí k protektorátním policejním složkám. Té bylo kladně vyhověno a 25. září 1942 nastoupil Houfek jako čekatel k výcviku u policejního praporu v Mladé Boleslavi. Vzhledem ke své předchozí vojenské službě zde vykonával funkci instruktora u třetí rot. V květnu 1943 byl přeložen k četnickému pohotovostnímu oddílu do Klatov a odtud v březnu následujícího roku odvelen k náhradní rotě požární policie ve Zbirohu nedaleko Plzně. Asi po třech měsících byl Houfek poslán do řidičského kurzu v Praze, a když jej absolvoval, dostal příkaz k nástupu u požární policie v Plzni. Zde působil až do svého útěku v září 1944. Vyšetřovatelé se po válce snažili nalézt nějaké závadné prvky v Houfkově chování během služby a za tímto účelem požádali o vyjádření bývalého velitele četnického pohotovostního oddílu v Klatovech nadporučíka Kulhánka. Podle jeho svědectví byl Houfek naprosto nespolehlivý a povrchní, měl hrubé až asociální vystupování, svévolně se vzdaloval ze služby a nejméně jednou byl trestán za nevojenské chování.²¹

Třiadvacátého září 1944 však Houfek náhle opustil Plzeň a odjel do Vizovic – údajně proto, aby se přidal k partyzánům. Podařilo se mu proniknout na slovenské území a nedaleko Štiavniku byl zadržen hlídkou partyzánského oddílu Jana Žižky. Jádrem tohoto oddílu se stala paradesantní skupina, jejichž jednadvacet příslušníků se na Slovensko dostalo ve dvou leteckých výsadcích na přelomu srpna a září 1944. Výsadek tvořili jak příslušníci Rudé armády, tak i českoslovenští vojáci. Velitelem byl poručík Ján Ušiak a politickým komisařem kapitán Dajan Bajanovič Murzin.²² Oddíl Jana Žižky představoval zárodek nejvýznamnější partyzánské organizace, která za druhé světové války operovala v českých zemích. Jeho členové vybudovali základnu u obce Sklabiňa v okrese Turčianský sv. Martin a zapojili se do bojů s nacistickými jednotkami. Ke skupině se připojila řada dalších osob a početní stav rychle narůstal. Přestože měla podle původních instrukcí působit na Slo-

20 *Tamtéž*, folio 175, protokol sepsaný 11.8.1945 na stanici Sboru národní bezpečnosti (SNB) v Postoloprtech s Vilémem Formánkem (v roce 1942 Formánek pracoval s Houfkem ve slévárně v Petrovicích).

21 *Tamtéž*, folio 194, hlášení velitele Základní organizace SNB v Horním Litvínově nadporučíka Kulhánka Polnímu soudu 5. armádního sboru v Brně ze 14.11.1945.

22 K historii prvního období činnosti partyzánského oddílu Jana Žižky viz PŘÍKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky: Srpen–listopad 1944*. Ostrava, Profil 1976.

vensku, Ukrajinský štáb partyzánského hnutí v Kyjevě nakonec rozhodl o přesunu skupiny na území protektorátu, kde bylo jejím úkolem podnítit rozvoj partyzánského hnutí. První pokusy o překročení hranic směrem na Moravu se udály ve druhé polovině září, tedy právě v době, kdy do operačního prostoru partyzánů směřoval bývalý policista Josef Houfek. Ten byl v uniformě protektorátního četníka zadržen jednou z partyzánských hlídek a po výslechu zařazen do stavu oddílu. Zde se také seznámil s Olgou Františákovou, s níž posléze navázal intimní vztah.

Olga Františáková: od útěku před úřady k partyzánům

Již Hans Schuhmann označil Františákovou ve svém seriálu za spolupracovnici gestapa a tuto teorii ještě dále rozvedl Rudolf Ströbinger, který z dotyčné udělal postavu takřka démonickou. Podle Ströbingerovy verze byla Františáková agentkou a od roku 1939 spolupracovala s kriminálním radou Otto Koslowským z brněnské řídící úřadovny gestapa. Touto spoluprací se údajně chtěla pomstít za smrt svého snoubence, poddůstojníka wehrmachtu Michaela Steina, který padl při tažení do Polska v září 1939.²³ Problémem ovšem je, že Olze bylo v prvním roce druhé světové války teprve třináct let, což lze bezpečně doložit protokoly z Houfkova vyšetřování z let 1945 až 1947. V té době byla mnohokrát vyslýchána a dochované dokumenty shodně uvádějí rok jejího narození 1926. Tím se všechny výše zmíněné teorie hroutí, protože lze jen stěží brát vážně, že by nezletilá třináctiletá dívka mohla být zasnoubena s příslušníkem německé armády a spolupracovat s gestapem.

Životní osudy Olgy Františákové se ve skutečnosti odvíjely poněkud jinak. Narodila se 18. března 1926 v obci Dědovo, patřící pod okres Berehovo na Podkarpatské Rusi. Její otec zde sloužil u četnictva. Po zřízení Slovenské republiky byla společně s rodiči evakuována na Moravu, kde se novým domovem rodiny stala vesnice Zádveřice u Zlína. Odtud se pak Františákovi přestěhovali do obce Ublo nedaleko Vizovic ve zlínském okrese.²⁴ V Zádveřicích dokončila Olga obecnou školu a pak byla pracovním úřadem přidělena jako dělnice do Baťových závodů. Toto zaměstnání však krátce nato opustila, a když jí nevyhovovalo ani místo pomocnice v domácnosti, za měsíc znovu odešla. Poté již žádné pracovní místo přes veškeré výzvy úřadu práce nenastoupila a další vývoj událostí sama popsala takto:

„Místo toho jsem se odebrala ke své sestře do Prahy-Vršovic, která tam byla zaměstnána jako prodavačka v bufetu restaurace Vašíček. V Praze jsem bydlela od roku 1941 do začátku roku 1943 u své sestry a byla jsem jejím prostřednictvím u zmíněné firmy také zaměstnána, ovšem bez vědomí pracovního úřadu. K tomuto zaměstnání jsem se rozhodla proto, že mě tělesně neunavovalo, a hlavně, že jsem

²³ Viz STRÖBINGER, R.: *Rudá zrada*, s. 27–35.

²⁴ Sdělení bratra Olgy Františákové Ing. Františka Františáka, Ph.D. autorovi této práce z 28.1.2010.

pomohla otci od starostí, jak uživit rodinu o pěti členech při měsíční penzi 1200 K. Do zaměstnání otec přijat nebyl, protože byl legionářem. Zlínský pracovní úřad však můj pobyt v Praze vypátral, celou mou záležitost předal pracovnímu úřadu v Praze, a jelikož jsem pak byla tímto honěna, uprchla jsem na Podkarpatskou Rus do svého rodiště Dědova, kde jsem se zdržovala u své babičky. Před příchodem k ní byla jsem chycena maďarskými policejními orgány a vězněna na různých místech v Maďarsku pro překročení hranic. U své babičky jsem byla téměř rok, tj. až do jara roku 1944, kdy jsem byla postrkem předána na gestapo do Zlína. Tímto jsem byla propuštěna na svobodu, ale musela jsem se každých 14 dnů na této úřadovně hlásit.

Asi za měsíc po mém návratu z Maďarska dostala jsem od své přítelkyně z Prahy dopis, ve kterém mně sdělovala, že jsem hledána německou kriminální policií v Praze. V té době byla již má sestra Gisela u babičky v Dědovu, kam odešla na podzim v roce 1943. Na podkladě zasláného mně dopisu jsem se rozhodla opustit své rodiče a odjet na Slovensko k partyzánům. Odcestovala jsem do obce Lidečka, kde jsem se ubytovala u své tety Anděly Františákové, u které jsem se zdržela po dobu tří týdnů. V té době jsem se seznámila na nádraží v Horní Lidči s německým policistou Jandou, který byl v Horní Lidči nasazen vsetínským gestapem, jehož byl členem, k zesílení ochrany hranic. Známosti s ním jsem chtěla využít k získání informací, respektive přímé pomoci od Jandy k překročení hranic na Slovensko. S Jandou jsem se sešla celkem pětkrát, avšak k pohlavnímu styku došlo pouze jedenkrát, a to ve Valašském Meziříčí po prvním setkání s ním. Při těchto setkáních s Jandou jsem sice od něho získala informace o stávajících poměrech na Slovensku a na moravsko-slovenských hranicích, zjistila jsem však, že není možno se na něj obrátit o pomoc k překročení hranic, ježto by byl schopen mě zatknout. Za pomocníka jsem však získala nájemce nádražní restaurace v Horní Lidči, který mě po třech týdnech pobytu v Horní Lidči u mé tety seznámil se slovenskými financí, kteří mne přepravili nákladním vlakem na Slovensko. Ihned po příjezdu na Slovensko jsem se v Kuneradu setkala s partyzánskou skupinou M. R. Štefánika, u které jsem byla ihned přijata. Po týdenním pobytu u této skupiny dostal se k nám major Murzin, náčelník štábu partyzánské skupiny Jana Žižky, a vyžádal si všechny partyzány z Čech a Moravy do své skupiny. Společně s touto skupinou jsem zůstala na Slovensku do začátku října 1944. V těch dnech přišel k naší skupině Josef Houfek ještě s jedním členem protektorátního četnictva. Krátce po jejich příchodu jsme přešli do Beskyd na Moravu.²⁵

Tato výpověď je velmi cenná, protože její obsah byl podepřen dalšími svědectvími. Vyplývá z ní, že Františáková po určitou dobu v roce 1944 docházela na zlínskou služebnu gestapa, kde byla nucena se hlásit. Nelze ovšem ničím proká-

25 *Moravské zemské muzeum Brno, historické oddělení* (dále *MZM, HO*), f. Písemnosti, inv. č. S 4932, opis výpovědi Olgy Františákové na stanici SNB v Šumperku 18.9.1946.

Partyzánska Olga Františáková na snímku z května 1945 (zdroj: Moravské zemské muzeum, Brno)

zat, že by navázala nějaké bližší kontakty, nebo dokonce spolupráci za účelem předávání informací. Jaroslav Pospíšil v knize *Hyeny* uvádí, že její úlohu v roli konfidentky prý během poválečného vyšetřování odhalil partyzánskému veliteli Josefu Vávrovi-Stařkovi někdejší vedoucí referátu IV 1a zlínského gestapa vrchní kriminální tajemník Karl Raschka.²⁶ Tuto informaci pak ve své práci opakuje také Jaroslav Vejvoda.²⁷ Vyšetřovací spis Karla Raschky, uložený ve fondu C 143 Moravského zemského archivu v Brně, však žádný výslech vedený Vávrou-Stařkem neobsahuje.²⁸ Ve spisu se nachází nejpodrobnější protokol Raschkovy výpovědi před vyšetřující komisí Okresního národního výboru ve Zlíně z 25. února 1946 a jeho pokračování ze 14. března téhož roku, kde o Františákové nenalezneme žádnou zmínku.²⁹ Totéž platí také v případě gestapákovy vlastnoručně psané obhajoby, kterou si připravoval pro přelíčení před Mimořádným lidovým soudem v Uherském Hradišti.³⁰ Mezi svými agenty nejmenoval Františákovou v průběhu poválečných výsledků ani kriminální rada brněnského gestapa Otto Koslowski, který jinak vyšetřovatelům sdělil informace o řadě spolupracovníků.³¹ Na základě všech výše uvedených skutečností lze dojít k závěru, že Olga Františáková agentkou gestapa nikdy nebyla.

Ze Slovenska na Moravu

V řadách oddílu Jana Žižky se Houfek setkal s dalšími partyzány a společně přešli ze slovenského území na Moravu. Situace zde ovšem tehdy byla pro ně velmi nepříznivá. Nacistické protipartyzánské jednotky soustavně pátraly v oblasti Beskyd a Vsetínských vrchů a koncem září i během října 1944 se odehrála řada střetnutí, v nichž partyzáni utrpěli vážné ztráty. Druhého listopadu pak byl přepaden štáb partyzánského oddílu Jana Žižky v prostoru hory Čertův mlýn a přitom byl vážně zraněn velitel oddílu Ján Ušiak, který se posléze v obklíčení nacisty v obci Čeladná sám zastřelil. Zranění utrpěl i politický komisař Murzin, jemuž se však podařilo za pomoci místních obyvatel zachránit a poté se stal novým velitelem partyzánského oddílu. Nacistické údery poté pokračovaly a vyvrcholily ve dnech 16. až 21. lis-

26 Viz POSPÍŠIL, J.: *Hyeny*. Vizovice, Lída 2002, s. 417 (5. vydání).

27 VEJVODA, J.: *Pomsta pozdních partyzánů...*, s. 45 n. (viz pozn. 9).

28 MZA, f. Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti (C 143), k. 61, inv. č. 589, spis Ls 413/46 Karl Raschka.

29 *Tamtéž*, folio 207–215.

30 *Tamtéž*, folio 349–352. Karl Raschka byl odsouzen k trestu smrti Mimořádným lidovým soudem v Uherském Hradišti během jeho zasedání ve Zlíně 13.9.1946 a téhož dne popraven.

31 *Tamtéž*, f. C 141, k. 281, inv. č. 3240, spis Lsp 417/47 Otto Koslowski, folio 13–133, protokol sepsaný 1.4.1947 na Oblastní úřadovně StB v Brně s Otto Koslowským. Koslowski byl Mimořádným lidovým soudem v Brně odsouzen k smrti a popraven 3.5.1947.

topadu 1944 rozsáhlou operací s krycím názvem „Tetřev“, která však nepřinesla očekávané výsledky.³²

Partyzáni na východní Moravě byli v té době rozptýleni do mnoha malých skupinek a v jedné z nich se nacházeli i Houfek s Františákovou. Operovali v prostoru Hostýnských vrchů, ale svou činnost omezovali pouze na akce zaměřené k získání potravin a cigaret. Mezi 17. a 27. listopadem zachytila hlášení četnických stanic jejich pohyb na území okresů Zlín a Vsetín v obcích Kateřinice, Hvozdná, Vizovice, Pozdřechov a Prlov.³³ Akce této skupinky lze snadno identifikovat podle charakteristického popisu Františákové v hlášeních. Tak například rolník z Vizovic-Pasek, u něhož partyzáni přenocovali v noci z 19. na 20. listopad, ji popsal četníkům takto: „Žena byla 18 až 20 let stará, 155 až 160 cm vysoká, blond vlasů, oblečena v někdejší československé vojenské uniformě včetně dlouhých kalhot a polovysokých bot. Měla údajně opasek s pistolí a ručními granáty.“³⁴

Koncem listopadu 1944 se Houfek a Františáková setkali v Malenovicích s učitelem Josefem Vávrou, přezdívaným Stařík. Ten vykonával v partyzánském oddílu Jana Žižky funkci takzvaného výkonného a měl na starosti organizační záležitosti včetně vedení písemností. Příchozím vydal potvrzení, že jsou příslušníky tohoto partyzánského oddílu a že ostatní odbojové organizace je mají v případě potřeby podporovat.³⁵ Oba se potom vrátili do lesů. Během prosince můžeme v četnických hlášeních znovu narazit na stopy jejich činnosti, kterou prováděli společně s několika dalšími partyzány. Jednalo se opět vesměs pouze o zásobovací akce. Patnáctého prosince 1944 například přepadli trafiků v Pozdřechově a ukořistili zde čtyři tisíce osm set kusů cigaret a třicet doutníků, za což trafikantovi zaplatili pět tisíc korun. Téhož dne se objevili také v Prlově.³⁶

V okolí těchto vsí se pohybovali v následujících dnech až do 19. prosince. Situace na východní Moravě však byla tehdy pro partyzány nadále značně kritická kvůli neustálému tlaku nacistického bezpečnostního aparátu. Skupina osob, ve které byl kromě Houfka a Františákové také osmnáctiletý Ladislav Verner z obce Břvany u Loun a několik uprchlých sovětských válečných zajatců, se proto rozhodla přesu-

32 Podrobně k tehdejším aktivitám partyzánů na východní Moravě viz PŘIKRYL, J.: 1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky, s. 202–282 (viz pozn. 22); SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 71–115 (viz pozn. 3).

33 Tato hlášení viz MZA, f. Zemské četnické velitelství Brno (B 72), k. 122 a 123. Jejich opisy a české překlady viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4922, partyzánský oddíl Olga, hlášení četnických stanic v listopadu 1944.

34 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4922, folio 15 n., opis hlášení četnické stanice ve Vizovicích z 20.11.1944, čj. 246/44.

35 PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 12 (viz pozn. 2).

36 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4923, partyzánský oddíl Olga, hlášení četnických stanic v prosinci 1944, folio 11–13, opis hlášení četnické stanice ve Vizovicích z 16.12.1944, čj. 2663/44.

nout do oblasti Českomoravské vrchoviny.³⁷ Nejprve šli všichni společně, koncem prosince se ale rozdělili na dvě části. Zatímco ruští partyzáni operovali v prostoru jižně od Brna a nakonec zmizeli neznámo kde, Houfkova čtyřčlenná skupinka se nakonec obrátila zpět a po delším bloudění dorazila počátkem ledna 1945 do Nemochovic v okrese Vyškov. V Nemochovicích čtveřice vyčerpaných partyzánů – Houfek, Františáková, Verner a Rus Simeon Žukov – našla přístřeší u manželky bývalého příslušníka finanční stráže Marie Kamené a obec se potom stala základnou budoucího partyzánského oddílu Olga.

Vznik skupiny Olga a její první ozbrojené akce

Po příchodu do Nemochovic získal Houfek postupně další spolupracovníky z řad místních obyvatel a 9. ledna 1945 tak oficiálně vznikl nový partyzánský oddíl, pojmenovaný křestním jménem Olgy Františákové. Zázemí zde získal zejména díky dodnes nedoceněné pomoci dvou protektorátních četníků, štábního strážmistra Bernarda Chudoby a štábního strážmistra Kamila Řádka ze stanice v sousední obci Brankovice. Později se k nim připojil i velitel stanice vrchní strážmistr Josef Huráb. Lidé z Nemochovic upozornili Chudobu na Houfkovu činnost ve vesnici a přitom vyslovili obavy, zda se nejedná o připravenou provokaci nacistických protipartyzánských sil. Ve dnech 8. nebo 9. ledna se proto četnický strážmistr osobně setkal s partyzánským velitelem Houfkem, který mu poskytl informace o své skutečné totožnosti a také prozradil, že ho hledá gestapo kvůli útěku od požární policie. Chudoba tyto informace prověřil v indexu hledaných osob, čímž bylo vyvráceno podezření o případných kontaktech dotyčného s nacisty. Poté začali brankovičtí četníci s partyzány úzce spolupracovat a Houfkovi také mimo jiné obstarali falešné doklady.³⁸

Příslušníci oddílu Olga byli v literatuře označeni za „podivné partyzány“, kteří se věnovali spíše vylupování trafik a okrádání vesničanů než boji proti okupační moci.³⁹ Je pravda, že za první měsíc existence tento oddíl žádnou významnější akci nepodnikl a zaznamenány jsou pouze případy odcizení lehkých osobních a loveckých zbraní, potravin či šatstva.⁴⁰ To se začalo měnit v únoru 1945, kdy se skupině podařilo kontaktovat velitele nyní již partyzánské brigády Jana Žižky Dajana Mur-

37 *Tamtéž*, z písemných vzpomínek Ladislava Vernera, sepsaných v roce 1962.

38 *Tamtéž*, inv. č. S 4937, opisy svědeckých výpovědí proti Josefu Houfkovi během přelíčení před Vojenským soudem trestním v Brně od 19. do 27.8.1947, folio 1–11, hlášení vrchního strážmistra Bernarda Chudoby z 28.1.1947. Jedná se o odpověď na žádost vojenského prokurátora z 23.1.1947.

39 POSPÍŠIL, J.: *Hyeny*, s. 417 (viz pozn. 26); VEJVODA, J.: *Pomsta pozdních partyzánů...*, s. 44 (viz pozn. 9).

40 Viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4924, partyzánský oddíl Olga, hlášení četnických stanic v lednu 1945.

zina, který oddíl Olga uznal za součást své brigády. Houfek posléze své partyzány rozdělil do tří čet, jimž veleli Břetislav Schweidler, Karel Pospíšil a Rudolf Venhuda. Sám však rozhodoval autokraticky a jakýkoli odpor uvnitř skupiny byl tvrdě trestán. Na obranu zpočátku nepříliš významné činnosti partyzánů je pak třeba poznamenat, že k provádění ozbrojených akcí proti nepříteli bylo nejprve nutné získat potřebné zbraně a vybavení, které jistě nemohly nahradit lovecké kulovnice a brokovnice, ukořistěné v hájovnách. Cílem prvních útoků se proto v únoru 1945 stali příslušníci jednotek maďarské armády nacházející se na území Moravy.

Maďarská armáda byla stažena z východní fronty po porážce u Stalingradu roku 1943 a v poli zůstal pouze její jediný sbor v boji proti partyzánům na Ukrajině. Po německé okupaci a vytvoření loutkové vlády takzvaných šípových křížů však byla v březnu 1944 znovu mobilizována. V květnu téhož roku odešla nově vytvořená 1. polní armáda na frontu do Haliče a během srpna ji Rudá armáda zatlačila na území Podkarpatské Rusi, odkud potom ustoupila na Slovensko. Ze Slovenska následoval v únoru 1945 ústup na Moravu, kde maďarští vojáci především budovali polní opevnění a hloubili zákopy.⁴¹ Právě oni se měli v následujících týdnech stát hlavním terčem partyzánů z oddílu Olga.

Operace proti partyzánům prováděly speciálně vytvořené jednotky, mezi něž patřily především takzvané oddíly ke zvláštnímu použití (*Zur besonderen Verwendung Kommandos*, zkráceně *ZbV-Kommandos*). Partyzáni oddílu Olga se v bojích od počátku února do konce dubna 1945 střetávali zejména s příslušníky 43. oddílu (*ZbV-Kommando 43*), který ustoupil na Moravu v počtu asi šedesáti až osmdesáti mužů před náparem Rudé armády počátkem ledna 1945. Velitel tohoto oddílu, SS-Sturmbannführer vládní rada Werner Brandt, přijel se svým štábem 8. ledna 1945 do Uherského Hradiště.⁴² Operační prostor Olgy v oblasti Chřibů a Ždánického lesa se kryl s umístěním dvou opěrných bodů Brandtova oddílu, a to v Koryčanech pod velením SS-Sturmscharführera (od 30. ledna Untersturmführera) vrchního kriminálního tajemníka Maxe Jahna a v Žarošicích pod velením SS-Hauptsturmscharführera Paula Dauterta. Činnost Brandtova oddílu byla značně nebezpečná i pro civilní obyvatelstvo, jelikož využíval služeb provokatérů ukrajinské a ruské národnosti, kteří se vydávali za partyzány.⁴³

Ozbrojené akce oddílu Olga se odehrávaly na různých místech okresů Kroměříž a Vyškov. Není účelem této práce všechny vyjmenovávat, ovšem nejdůležitějším z nich musíme věnovat pozornost, aby bylo možné dospět k celkového zhodnocení

41 Viz JAKL, Tomáš: *Květen 1945 v českých zemích: Pozemní operace vojsk Osy a Spojenců*. Praha, Miroslav Bílý 2004, s. 100 n.

42 MZA, f. Zemský prezident Brno, správa z příkazu říše (B 252), k. 103, folio 69, hlášení okresního hejtmána v Uherském Hradišti Lehneho zemskému viceprezidentovi v Brně Karlu Schwabemu z 8.1.1945.

43 SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 222–225 (viz pozn. 3).

činnosti oddílu. K prvnímu bojovému střetu došlo 6. února 1945. Tehdy se šest partyzánů z Venhudovy čtyry dostalo nedaleko Mouřínova ve vyškovském okrese k hájovně Zlatý jelen, kde našli útočiště u hajného Stanislava Dunaje. Když se chystali k odchodu, byl v této lokalitě proveden plánovaný zásah devíti protektorátních četníků pod velením okresního četnického velitele v Kyjově nadporučíka Richarda Schmidta a pěti příslušníků Dautertovy skupiny ze Žarošic. Ve srážce utrpěl smrtelné zranění partyzán Jiří Jírovský, který se stal prvním padlým oddílu Olga. Ostatním se však podařilo uniknout. Těžce zraněn byl také strážmistr Petr Jahoda z četnické stanice ve Ždánicích, jenž byl po boji převezen do kyjovského lazaretu SS.⁴⁴ Svá zranění přežil a po válce byl k průběhu celé akce protokolárně vyslechnut.⁴⁵ Z ostatních partyzánů utrpěli vážnější zranění Rudolf Venhuda a Ladislav Verner. Sedmého února se jim podařilo dostat do Brankovic, kde je provizorně ošetřil lékař Josef Kadlec. Následujícího dne si pak partyzáni vynutili důkladnější Venhudovo ošetření u lékaře Ferdinanda Sehnala v obci Litenčice. Horší byl Vernerův stav, protože mu střela roztržila kost v levé ruce a rána začala hnisat. Partyzáni jej ukryli v domě Jana a Marie Pospíšilových v Nemochovicích, kde byl ošetřen jistým Františkem Chlapíkem, který se pod jménem Charpík vydával za lékaře. V následujících dnech ošetřil i další zraněné odbojáře. Přes zjevnou neodbornost zákroků se pacienti začali uzdravovat, čímž si Chlapík získal na určitou dobu mezi členy oddílu důvěru.⁴⁶

Častější hlášení výskytu partyzánů mělo za následek vytvoření dalšího opěrného bodu 43. komanda v Litenčicích, kam byl 15. února 1945 vyslán SS-Oberscharführer Eugen Seitz s devíti muži, jejichž počet pak postupně stoupal až na šestnáct.⁴⁷ První větší akci v oblasti působnosti Seitzovy skupiny provedli partyzáni pod vedením Františákové 19. února 1945 ve Lhotě nedaleko Morkovic. Přepadli zde maďarské vojáky od deváté rot 476. vozatajského pluku, kteří byli ubytováni v domech místních obyvatel. V přestřelce byl smrtelně zraněn poddůstojník János Keresztes a partyzáni se zmocnili čtyř vojenských pušek s menším množstvím munice, načež se stáhli. Pátrání Seitzova oddílu zůstalo bezvýsledné.⁴⁸ Další přepad

44 MZA, f. B 252, k. 103, folio 336 n., dálnopis 21. policejního pluku SS ze 7.2.1945, č. 302. K případu viz též MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4925, partyzánský oddíl Olga, hlášení četnických stanic v únoru 1945, folio 15, opis hlášení četnické stanice v Žarošicích z 9.2.1945, čj. 42-1 dův./45.

45 MZA, f. C 143, k. 40, inv. č. 339, spis Ls 176/46 Willi Kunze, folio 98, protokol sepsaný s Petrem Jahodou na velitelství stanice SNB v Kyjově 15.12.1945. Jahoda ve své výpovědi prohlásil, že při boji jej – snad omylem – postřelil příslušník Dautertova oddílu Hans Zikalo. Zasahujících četníků bylo podle něj celkem deset a členů Dautertovy skupiny sedm.

46 Viz ŠTĚPÁNEK, Zdeněk: *Nacifikace a moravští lékaři (1939–1945)*. Brno, Matice moravská 2004, s. 222.

47 Viz SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 228 (viz pozn. 3).

48 MZA, f. Velitel pořádkové policie Morava (B 314), k. 2, hlášení č. 193 inspektora uniformované protektorátní policie na Moravě z 20.2.1945; dále f. B 72, k. 124, hlášení č. 565 četnické stanice v Morkovicích z 21.2.1945, čj. 270/45.

obdobného charakteru proběhl o dva dny později v Brankovicích, kde bylo ubytováno asi sedmdesát maďarských vojáků pod velením poručíka Istvána Nagye. Po jeho zajetí se Maďaři nechali bez odporu odzbrojit a partyzáni díky tomu získali velké množství zbraní. Hlášení místní četnické stanice uvádí celkem dvaatřicet vojenských pušek Mannlicher a Mauser s dvěma tisíci pěti sty náboji, dvacet ručních granátů, čtyři pistole ráže 7,65 milimetrů, sedm bodáků a různé součásti výstroje.⁴⁹ S ohledem na svou spolupráci s partyzány vedli brankovičtí četníci pátrání úmyslně falešným směrem.

Diverze na nádraží v Morkovicích

Svou vůbec nejvýznamnější diverzní akci provedli příslušníci Olgy 26. února 1945. Během postupného ústupu nacistů z území Sovětského svazu, Polska, Maďarska a Slovenska bylo na Moravu přesunuto v železničních transportech množství důležitého vojenského materiálu a právě ten se nyní stal cílem partyzánů.⁵⁰ Ve večerních hodinách dorazili pod vedením Karla Pospíšila a Josefa Bartoše na nádraží v Morkovicích, kde zajali zřízence Vladimíra Procházku a v kanceláři také přednostu stanice Aloise Zavadila. Oba projevíli ochotu ke spolupráci. Po prohlídce kanceláře se partyzáni rozešli mezi cisternové vagony odstavené v prostoru nádraží a podél železniční tratě vedoucí z Morkovic do Nezamyslic. V délce pěti kilometrů zde stálo celkem 717 vagonů, z toho 243 uzavřených a 363 otevřených nákladních vozů a 111 vagonů cisternových. Ty obsahovaly pohonné hmoty, líh a oleje pro německou armádu. Strážení celého úseku obstarávala do 27. února hlídka složená z poddůstojníka a pouhých šesti mužů maďarské armády, kteří byli ubytováni v Koválovicích.⁵¹ Partyzáni postupně otevřeli vypouštěcí kohoutky u čtyřiaadvaceti vagonů a nechali vytéci obsah tvořený celkem 512 600 litry lihu, oleje, benzolu a jiných látek.⁵² Také vnikli do dalších vozů naložených vojenským materiálem (motory, součástkami strojů, železnými ingoty a podobně). Zavadila s Procházkou vzali s sebou k železniční zastávce v Uhřicích, kde je nakonec propustili. Na místo ale krátce nato přišli protektorátní četníci, zatkli přednostu stanice Zavadila a předali jej příslušníkům ZbV-Kommanda 43 z Litenčic. Byl obviněn, že mohl zabránit dalšímu vytékání obsahu cisteren uzavřením vypouštěcích zařízení. Navíc se oba muži vraceli k Morkovicím nikoli po trati, nýbrž oklikou přes pole, což dále zvýšilo

49 *Tamtéž*, f. B 72, k. 124, hlášení č. 588 četnické stanice v Brankovicích z 22.2.1945, čj. 351/45.

50 Viz VAŠEK, F.: Nezapomínejme statečných, s. 76 (viz pozn. 5).

51 Viz MZA, f. B 252, k. 103, folio 475, dálnopis č. 1360 velitele pořádkové policie na Moravě z 27.2.1945.; dále *tamtéž*, f. B 314, k. 2, hlášení č. 329 inspektora uniformované protektorátní policie na Moravě z téhož dne. Podrobný popis pak viz PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 48–52 (viz pozn. 2).

52 Přesný objem vypuštěných látek u každého z těchto vagonů uvádí F. Vašek (Nezapomínejme statečných, s. 79 n. – viz pozn. 5).

Přednosta železniční stanice v Morkovicích Alois Zavadil, popravený nacisty za spolupráci s partyzány (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

podezření Němců. Po druhém železničáři (Procházkovi) však pátrali bez úspěchu.⁵³ V obavách o svůj další osud se uchýlil do illegality, což mu zjevně zachránilo život.

Vzhledem k tomu, že německá armáda v závěrečné fázi války již trpěla kritickým nedostatkem pohonných hmot, měla tato odbojová akce značný význam. Po zákroku Němců u místního velitele maďarských jednotek v Morkovicích a posléze v Kroměříži začaly trať poté od 27. února střežit vojenské hlídky v celkovém počtu osmdesáti až sto dvaceti mužů. Nacisté se také snažili brutálními výslechy Aloise Zavadila v Litenčicích, Uherském Hradišti a nakonec v Brně zjistit, zda nebyl ve spojení s partyzány. Vyšetřování morkovické diverze převzal protipartyzánský referát IV 2a brněnské řídicí úřadovny gestapa, v jehož čele stál kriminální komisař Hans Koch.⁵⁴ Ten předal zpracování případu kriminálnímu tajemníkovi Karlu Mairovi, který již v té době udržoval kontakty s českým odbojem. Za tuto činnost byl také 14. dubna 1945 popraven přímo

na dvoře budovy řídicí úřadovny. Vzhledem ke své práci pro hnutí odporu Mair zjevně vedl vyšetřování dost laxním způsobem, výslechy Zavadila ale prováděl také kriminální tajemník Müller, neblaze proslulý brutálním zacházením s vězni.⁵⁵

V následujících dnech po provedení diverze okolí Morkovic soustavně pročešávali příslušníci Bezpečnostní policie (*Sicherheitspolizei* – SiPo) z Žarošic, Litenčic a Koryčan společně s německými i protektorátními četníky. Partyzáni však přes tyto razie již v noci z 28. února na 1. březen odzbrojili další Maďary v obci Divoky, kde bylo ubytováno okolo dvou set padesáti vojáků. Asi pětatřicet partyzánů se rozdělilo do malých skupinek, které odzbrojily čtyři dvoučlenné vojenské hlídky. Poté postupně vnikli do sedmnácti domů ve vsi a zmocnili se celkem osmadvaceti

53 Viz MZA, f. B 314, k. 2, hlášení č. 334 inspektora uniformované protektorátní policie na Moravě z 27.2.1945; *tamtéž*, f. B 252, k. 103, folio 483, dálnopis č. 1373 velitele pořádkové policie na Moravě z 28.2.1945.

54 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 7415, organizační schémata struktury oddělení IV Rō brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1944–1945.

55 Viz VAŠEK, F.: *Nezapomínejme statečných*, s. 80 (viz pozn. 5).

pušek Mauser se čtyřmi sty osmdesáti náboji, lehkého kulometu, dvou samopalů, asi třiceti ručních granátů maďarské výroby a většího množství součástí výstroje.⁵⁶ Odzbrojováním maďarských vojáků se tak partyzáni zásobili zbraněmi v dostatečném množství, což jim umožnilo opět provádět rozsáhlejší akce.

Druhého března 1945 pak došlo k události, která definitivně rozhodla o osudu Aloise Zavadila. V dopoledních hodinách přišli z blízkého lesa tři partyzáni do obce Roštín, kde je zastavila čtyřčlenná maďarská hlídka od první rotý 3. pěšího pluku. Jeden z partyzánů hodil proti vojákům ruční granát, který však neexplodoval. Vojáci potom dva muže zadrželi, zatímco třetímu se podařilo uprchnout. Výsledkem zajatců v Litenčicích bylo zjištěno, že se jedná o dvacetiletého Květoslava Kolaříka z Morkovic. Druhým zatčeným byl maďarský voják Michal Balaszi od deváté rotý 476. vozatajského pluku, jenž se k partyzánům přidal při přepadu ve Lhotě 19. února.⁵⁷ Kolařík u výslechu přiznal svou účast na akci v Morkovicích. Poté jej konfrontovali se Zavadilem, ale nacistům tyto výpovědi žádné důležité poznatky nepřinesly. Zavadil však během dalšího vyšetřování v Brně prohlásil, že s partyzány sympatizoval a navrhoval jim vyhodit do vzduchu železniční most u Nezamyslic. Oba muži byli na pokyn státního ministra a vyššího vedoucího SS a policie v protektorátu Karla Hermanna Franka postaveni 10. března před brněnský Zvláštní soud (*Sondergericht*) u německého Zemského soudu a odsouzeni k trestu smrti. Rozsudek oběšením vykonal o dva dny později ve věznici na Cejlu č. 71 kat z pankrácké věznice Alois Weiss, kterého přivezli z Prahy do Brna pouze za tímto účelem. Exekuci nacisté veřejně oznámili plakátovou formou i zprávou v tisku.⁵⁸

Obsazení Kobeřic a svévolné popravy

V dalších dnech zátahy nacistických bezpečnostních sil pokračovaly, stejně tak jako akce partyzánů. Ti přepadli 6. března příslušníky maďarské 1. horské brigády ubytované v domě Zikmunda Valenty v Troubkách č. 28. V přestřelce zranili tři maďarské vojáky a ukořistili samopal se čtyřmi vojenskými pistolemi, načež beze ztrát unikli. Následovala rozsáhlá pátrací akce polního četnictva a německých vojáků v celkovém počtu dvou set mužů, avšak nezaznamenala žádný úspěch.⁵⁹ Tragicky naopak skončilo střetnutí 12. března u turistické chaty na Bunči nedaleko Roštína. Dva partyzáni zde napadli vojenskou hlídku ze stíhacího oddílu 540. divize

56 MZA, f. B 72, k. 124, hlášení č. 721 četnické stanice v Roštíně ze 2.3.1945, čj. 255/1945.

57 *Tamtéž*, hlášení č. 728 četnické stanice v Roštíně ze 2.3.1945, čj. 271/45; dále *tamtéž*, f. B 252, k. 104, folio 13, dálnopis č. 82 velitele pořádkové policie na Moravě z téhož dne.

58 VAŠEK, F.: Nezapomínejme statečných, s. 84–86 (viz pozn. 5). Zprávu o popravě Aloise Zavadila a Květoslava Kolaříka uveřejnil na první straně například *Moravský večerník* ze 13.3.1945.

59 Viz MZA, f. B 72, k. 124, hlášení č. 783 četnické stanice ve Zborovicích ze 7.3.1945, čj. 370/1945; dále *tamtéž*, f. B 252, k. 104, folio 31 n., dálnopis č. 323 velitele pořádkové policie na Moravě z téhož dne.

wehrmachtu pod velením poručíka Wilhelma Tanzmeistera. Strážný palbu opětoval a jednoho z partyzánů zastřelil. Druhý hodil granát maďarské výroby, který však neexplodoval, a partyzán byl poté sám v boji těžce zraněn. Nacisté jej zajali a podrobili výslechu, při němž uvedl, že se jmenuje Josef Dušek a pochází z Brna. Zastřeleným mužem byl podle něj Zdeněk Veselý z Prahy. Ve skutečnosti se však jednalo o příslušníky skupiny Olga Jiřího Týnka a Milana Kociána. Při boji utrpěl smrtelné zranění člen Tanzmeisterova oddílu poddůstojník Stefan Dobinek, který zemřel v kroměřížském vojenském lazaretu. Zajatý partyzán Týnek byl německými vojáky během vyslýchání krutě týrán a nakonec zastřelen.⁶⁰

Partyzáni potom provedli další významnější akci 21. března v obci Kobeřice v okrese Vyškov. Několik desítek jich v ranních hodinách vniklo do sedmi domů zdejších obyvatel a setrvali zde až do odpoledne. Kolem sedmnácté hodiny se z domů rozešli po celé vsi. Všechny silnice i polní cesty byly obsazeny a částečně uzavřeny překážkami, ani nikdo z místních nesměl vesnici opustit. Přitom partyzáni napadli tři německé vojáky z 1. polní trestní rotý z Nížkovic a zatlačili je do průjezdu jednoho z domů, kde byli všichni tři zastřeleni ranami do týla. Poté přinutili obecního sluhu, aby bubnováním uvědomil obyvatelstvo, že obec obsadili partyzáni, a kdo se pokusí uniknout do osmi hodin příštího dne, bude zastřelen. Po zabavení většího množství potravin nakonec v noci z 21. na 22. března z Kobeřic odešli. Pátrání zahájili nejprve dva četníci z místní stanice a později je doplnilo šest příslušníků lesního personálu a patnáct mužů z nízkovické 1. polní trestní rotý.⁶¹ Zajímavé je v této souvislosti stanovisko Okresního četnického velitelství ve Vyškově z 25. března, v němž se uvádí, že „vzhledem k pozdě učiněnému oznámení a ke ztrátě času spojené se zjišťováním skutkové podstaty nebyla provedena koncentrace větších četnických a vojenských sil k potření banditů, protože by toto opatření nemělo žádného účinku.“⁶² Také zde se zjevně jedná o případ záměrného pozdního ohlášení události ze strany obyvatel Kobeřic, stejně jako nechuti protektorátního četnictva se jí aktivněji zabývat.

Přes dosažené úspěchy byl oddíl Olga ve druhé polovině března 1945 ve značně složité situaci. Musel čelit neustálým zátahům nacistických bezpečnostních sil

60 *Tamtéž*, f. B 314, k. 3, hlášení č. 210 inspektora uniformované protektorátní policie na Moravě z 12.3.1945; *tamtéž*, f. B 72, k. 125, hlášení č. 880 četnické stanice v Roštíně z 13.3.1945, čj. 406/1945. K případu viz též PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 68 n. (viz pozn. 2). Popis v této publikaci však není přesný. Tanzmeister a Dobinek zde mají uvedeny hodnosti příslušníků SS (Hauptsturmführer a Unterscharführer), avšak ve skutečnosti se jednalo o členy stíhacího oddílu wehrmachtu z 540. divize. Tanzmeister také velitelství této divize nahlásil celý případ jako první instanci.

61 MZA, f. B 72, k. 126, hlášení č. 1076 četnické stanice v Nížkovicích z 23.3.1945, čj. 419/45.

62 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4926, folio 36, opis stanoviska Okresního četnického velitelství ve Vyškově k událostem v Kobeřicích.

s cílem skupinu rozbít, a navíc uvnitř oddílu se vyhrocovaly mezilidské vztahy a narůstala vzájemná averze některých osob. Vše vyvrcholilo v noci z 24. na 25. března, kdy byli na Houfkův rozkaz zavražděni Jindřich Gloza z Morkovic a František Chlapík. Glozu Houfek obviňoval, že v oddílu podrývá jeho autoritu, zpochybňuje rozkazy a údajně jej chce odstranit z velitelské funkce. Svévolně poté partyzána odsoudil k trestu smrti. Jaroslav Kristek, Břetislav Schweidler a Timofej Gaučerov dostali rozkaz ihned odvést „odsouzence“ do lesního bunkru nedaleko Nemochovic a tam jej zastřelit, což také bylo provedeno. Případ Františka Chlapíka byl komplikovanější. Jak již bylo řečeno, dotýčný se vydával před partyzány za lékaře a vystupoval pod jménem MUDr. Chlapík. Uváděl také různé těžko uvěřitelné informace o své odbojové činnosti a prohlašoval, že je v pravidelném kontaktu s velitelem 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky. Svým jednáním nakonec vyvolal u partyzánů podezření, že je ve skutečnosti informátorem stíhacího oddílu v Litenčicích, což rozhodlo o jeho osudu.⁶³ Usmrcením Františka Chlapíka byli pověřeni Josef Malinka z Buchlovic a Simeon Žukov. Místem poprav se měl stát stejný bunker, ve kterém byl krátce předtím zlikvidován Jindřich Gloza. Partyzáni však po příchodu zjistili, že se zde jeho tělo nenachází, což způsobilo velký rozruch. Houfek proto pověřil Jaroslava Kristka, aby Glozu našel a dorazil. Kristek to ale odmítl. Nakonec příkaz provedli Malinka a Karel Pospíšil, kteří Glozu našli asi třicet metrů od bunkru, kam se z posledních sil doplazil.⁶⁴

V atmosféře všeobecné podezřívavosti a (do značné míry oprávněných) obav z činnosti konfidentů provedl oddíl Olga 28. března další kontroverzní akci. Terčem se stal německý správce zámku rodiny Dubských z Třebomyslic ve Zdislavicích na Kroměřížsku Rudolf Langer se svou manželkou Annou. Partyzáni po válce na svou obranu prohlašovali, že Langerovi „pracovali s Jagdkommandem v Litenčicích

Partyzán Jindřich Gloza, svévolně popravený na rozkaz velitele skupiny Olga Josefa Houfka (foto z publikace V. Peší a J. Ocáska V dvojím ohni)

63 *Tamtéž*, inv. č. S 4937, folio 12–16, opis výslechu Karla Pospíšila z 16.1.1947 v Brně.

64 MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 390 n., protokol sepsaný 23.9.1945 ve věznici Okresního soudu v Kroměříži s Jaroslavem Kristkem.

a zavinili smrt několika českých lidí“.⁶⁵ Otázkou však je, nakolik bylo toto tvrzení pravdivé a zda vůbec mohli mít partyzáni v době přepadu zámku nějaké konkrétní poznatky o spolupráci manželů Langerových s protipartyzánskými jednotkami.⁶⁶ Skutečností zůstává, že se jim za pomoci zámeckého zahradníka podařilo nepozorovaně vniknout do budovy, oba manžele odvedli do sklepa a zde je zastřelili. Poté zdemolovali vnitřní zařízení a uprchli.⁶⁷

Obdobně sporný případ představuje zavraždění velitele četnické stanice v Kvasicích, vrchního strážmistra Bohumila Teichmanna. Ten byl na Houfkův příkaz zajat v noci z 31. března na 1. duben a odvečen do lesa v katastru obce Nová Dědina v okrese Kroměříž, kde mu bylo sděleno, že je za kolaborantskou činnost odsouzen partyzánským soudem k smrti. Alois Chalupa poté Teichmanna udeřil pažbou pistole do hlavy, načež ho Antonín Vranka probodl bodákem. Partyzáni si pak předávali vzájemně bajonet nasazený na pušku a bodali četníka do prsou. Mrtvolu ukryli do hromady listí a odjeli informovat svého velitele o splnění krutého rozkazu.⁶⁸ Po zmizelém vrchním strážmistroví bylo zahájeno rozsáhlé pátrání, které završil nález jeho těla 3. dubna. Lékařské ohledání zjistilo, že bezprostřední příčinou smrti byla rána do hlavy, v těle se navíc nacházela dvě střelná poranění a četné bodné rány.⁶⁹ Teichmannova vražda způsobila v kraji velký rozruch a dále vystupňovala značnou nervozitu místního obyvatelstva.

Další střety s Němci

Činnost oddílu Olga kulminovala v dubnu 1945.⁷⁰ Hlavním protivníkem partyzánů tehdy nadále zůstával 43. oddíl ke zvláštnímu použití, jehož početnost koncem března 1945 narostla na přibližně stovku mužů, jak se k němu přidávali příslušníci dalších protipartyzánských oddílů ustupujících na Moravu před Rudou armádou. Jednou z těchto posil se stalo komando, jemuž velel SS-Untersturmführer kriminální komisař Egon Lüdemann. Ten působil od roku 1943 na brněnské řídicí úřadovně

65 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4929, folio 26–29, materiál o vzniku a činnosti oddílu Olga vypracovaný pro účely registrace likvidačním velitelem Antonínem Slabíkem.

66 Značně tendenční popis této události obsahuje kniha Rudolfa Ströbingera *Rudá zrada*, s. 167–169 (viz pozn. 7).

67 MZA, f. B 252, k. 101, folio 342–344, hlášení Okresního četnického velitelství v Kroměříži z 29.3.1945, čj. 859/45; *tamtéž*, f. B 314, k. 3, hlášení č. 598 inspektora uniformované protektorátní policie na Moravě z téhož dne.

68 *Tamtéž*, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 207–212, zpráva velitele stanice SNB v Kvasicích o vraždě B. Teichmanna z 15.2.1947, čj. 724/1/45.

69 *Tamtéž*, folio 226 n., ohledací protokol Okresního soudu v Kroměříži z 3.4.1945, č. TV 77/45. Prohlídku těla provedl kroměřížský okresní lékař Antonín Kouřil.

70 K jednotlivým akcím oddílu v této době viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4927, partyzánský oddíl Olga, hlášení četnických stanic v dubnu 1945.

gestapa, v květnu 1944 byl odvelen do Maďarska a poté v létě téhož roku přidělen ke 14. operačnímu oddílu (*Einsatzkommando*), který se podílel na potlačení Slovenského národního povstání. Po přiblížení fronty ustoupil se svými muži na Moravu a byl dán k dispozici Brandtovi. Jeho prvním působištěm byla Strážnice a odtud se přesunul do Kyjova. Zde se jeho jednotka spojila s Dautertovou skupinou, která sem byla přemístěna z Žarošic. Také Lüdemann využíval pro svou činnost služeb provokatérů ruské a ukrajinské národnosti.⁷¹

Ve spolupráci s brněnskou řídící úřadovnou gestapa a služebnou v Uherském Hradišti pátrali muži SS-Sturmabführera Brandta zejména po totožnosti Františákové, jejíž křestní jméno Olga již delší dobu znali. Velitel německé Bezpečnostní policie na Moravě, vládní a kriminální rada SS-Obersturmbannführer Max Rausch o tom po válce při výslechu vypověděl: „Boje proti partyzánům a pátrání se v této oblasti soustředily především proti Murzinově skupině a skupině Olga. V případě partyzánské velitelky Olgy se podle mých vědomostí jednalo o ženu pocházející ze Zlína.“⁷² Nakonec došli nacisté k mylnému závěru, že by se mohlo jednat o Olgu Tesaříkovou z Nemochovic, čp. 79. Její otec František Tesařík byl totiž kvůli podpoře odbojových aktivit uvězněn na čtrnáct měsíců. Po odpykání trestu se vrátil do svého bydliště, avšak 3. ledna 1945 jej za poskytnutí pomoci parašutistům zatkl Bezpečnostní policie znovu a nakonec byl 28. února zastřelen v koncentračním táboře Flossenbürg.⁷³ Obě jeho dcery, Olga a Nina, se také zapojily do hnutí odporu a spolupracovaly s partyzány.

V ranních hodinách 3. dubna přišla Olgu Tesaříkovou zatknout tříčlenná hlídka Bezpečnostní policie z Litenčic a vedla ji pěšky po cestě z obce Nemochovice do nedalekých Brankovic. Po jejím odvedení vyrozuměla Tesaříkova rodina o události partyzány, kteří se rozhodli zadrženou osvobodit. Jako první odjel na koni ruský partyzán Ivan Korš, který skupinu dohnal, ale v nastalé přestřelce byl zabit.⁷⁴ Poté k místu střetnutí dorazilo okolo dvaceti partyzánů a během krátkého boje se Tesaříkové podařilo uprchnout. Tři členy zatýkácké skupiny partyzáni pronásledovali do Brankovic, zde však narazili na dva automobily obsazené německými vojáky pod

71 Blíže k tomu ČERNÝ, Vladimír: Činnost stíhacího oddílu Egona Lüdemanna na Moravě v roce 1945. In: MITÁČEK, Jiří – VYKOUPILO, Libor (ed.): *Morava v boji proti fašismu*. Brno, Moravské zemské muzeum 2008, s. 121–137. Lüdemannův oddíl nechvalně proslul především svým podílem na vypálení obce Javoříčko 5.5.1945 a povraždění 38 místních obyvatel.

72 Viz MZA, f. C 141, k. 253, inv. č. 2920, spis Lsp 8/47 Max Rausch, folio 88, protokol z výslechu Maxe Rausche na Oblastní úřadovně Státní bezpečnosti v Brně 18.11.1946. Rausch byl mimořádným lidovým soudem v Brně odsouzen k trestu smrti a popraven 1.3.1947.

73 Viz SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 303 (viz pozn. 3).

74 Viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4937, opisy svědeckých výpovědí v přelíčení proti Josefu Houfkovi před Vojenským soudem trestním v Brně, folio 1–10, hlášení vrchního strážmistra Bernarda Chudoby z 28.1.1947; dále *tamtéž*, folio 17–19, oznámení stanice SNB v Brankovicích z 30.1.1947, čj. 14 dův./47.

Velitel 1. roty oddílu Olga Karel Pospíšil, který se vedle odbojových akcí podílel na exekucích partyzánů nařízených Josefem Houfkem (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

ochotu požadované informace sdělit. Také místní četníci se pokoušeli odvést pozornost nacistů jinam. Rozhodující význam však mělo, že se hostinské Marii Schweidlerové podařilo ukrýt zápisník, který v boji ztratil velitel Houfek. V tomto notesu byli zapsáni všichni členové oddílu Olga včetně zbraní, které jim byly přiděleny. Případný nálezu Houfkova zápisníku tak mohl mít pro partyzány, a především pro jejich místní spolupracovníky, katastrofální důsledky. Pátrání příslušníků nacistických bezpečnostních sil však zůstalo bezvýsledné, ačkoli se na něm podílelo okolo stovky mužů.

V následujících dnech po přestřelce v Brankovicích posílila oddíl Olga řada lidí z okolních vesnic, díky čemuž se početně značně rozrostl. V noci z 9. na 10. dubna proto padlo rozhodnutí rozdělit jej na tři samostatné roty, kterým veleli Karel Po-

velením feldvébla Karla Ullricha. V prudké srážce na straně partyzánů padl syn řídícího učitele z Brankovic Milan Dias a Rus Timofej Gaučerov. Zastřelen byl také Jan Navrátil z Brankovic, čp. 258, kterého Ullrich omylem pokládal za jednoho z partyzánů. Na německé straně padl v boji Obergefreiter Franz Sangl, dva vojáci byli zraněni těžce a jeden lehce. Střelbu bylo slyšet až na statku v Nových Zámcích, odkud němečtí vojáci telefonovali pro posilu na četnickou stanici ve Vyškově. Do Brankovic poté dorazil vojenský oddíl a němečtí četníci z Vyškova, dále dvanáct mužů z koryčanského opěrného bodu pod velením SS-Untersturmführera Jahna a devět příslušníků litenčického opěrného bodu v čele s SS-Oberscharführerem Seitzem. V době jejich příjezdu však již bylo po boji a partyzáni z obce ustoupili.⁷⁵

Vyšetřování incidentu se ujal SS-Untersturmführer Jahn. Snažil se hlavně zjistit směr útěku partyzánů, protože měl k dispozici dostatečně velké síly, aby jejich skupinu zničil. K tomu ovšem byla nutná spolupráce místních občanů, kteří nejedli

⁷⁵ Viz MZA, f. B 252, k. 101, folio 718, hlášení německé četnické stanice ve Vyškově z 3.4.1945; dále *tamtéž*, f. B 72, k. 126, hlášení č. 1367 četnické stanice v Brankovicích ze 4.4.1945, čj. 529/45.

spíšil, Josef Bartoš a Josef Matoušek. Činnost rot měly koordinovat spojky a jejich velitelé měli udržovat spojení se štábem oddílu. Kromě tří rot vznikla ještě takzvaná štábní četa, určená k „ochraně“ Houfka a Františákové, která byla sestavena z několika jedinců zcela oddaných veliteli.⁷⁶ Vzhledem k poměrům v oddílu bylo jasné, že si ji Houfek zřídil z obav o vlastní bezpečnost.

Neustálé pátrací akce německého 43. komanda stupňovaly napětí mezi členy Olgy a další obětí všeobecné nervozity se stal Vladislav Chocholáč z obce Lubná v okrese Kroměříž. K partyzánům se přidal koncem března a v Houfkovi vyvolal podezření tím, že byl původně členem fašistické organizace Vlajka a údajně donášel na české dělníky totálně nasazené v Německu. Proto velitel oddílu rozhodl o jeho fyzické likvidaci, což měli zařídit Karel Pospíšil, Břetislav Schweidler a Zdeněk Váňa. Pravděpodobně 14. dubna se jim podařilo Chocholáče vylákat do lesa zvaného Na Blažce nedaleko obce Zástřizly, kde se ho vyptávali na minulou činnost. Podle výpovědi Karla Pospíšila se Chocholáč přiznal ke svému členství ve Vlajce a udávání dělníků s odůvodněním, že jej k tomu nutila matka z existenčních důvodů. Poté byl bez odporu pověšen na strom a ponechán zde asi půl hodiny. Když již nejevil známky života, partyzáni tělo sundali a zahrabali nedaleko místa činu. Vladislav Chocholáč během celé exekuce údajně vyslovil pouze pozdrav své matce.⁷⁷ Stejně jako u ostatních vražd nařízených Houfkem z titulu partyzánského velitele i tento případ vyvolává mnoho pochybností.

Zajetí německého generála a kroměřížského hejtmana

Přes kruté podmínky panující v oddílu se však partyzánům z Olgy krátce po Chocholáčově likvidaci podařilo provést akci, kterou se natrvalo zapsali do dějin druhého odboje: zajali totiž velitele německé 16. tankové divize generálmajora Dietricha von Müllera.⁷⁸ Jednotky této divize se v polovině dubna 1945 přesouvaly do oblasti jihozápadně od Brna, aby zde posílily uzlový bod německé obrany v okolí obce Ořechov. Osmnáctého dubna ve večerních hodinách asi třicet partyzánů obsadilo budovu zámku hraběte Františka Mořice Dubského v Hošticích, dva kilometry severovýchodně od Litenčic. Partyzáni poté rozestavili strážě a zůstali v zámku přes noc. Nikdo z nich přitom netušil, že příštího dne jejich odbojová činnost vyvrcholí. Dopoledne 19. dubna přijel svým osobním automobilem na neočekávanou návštěvu k hraběti generálmajor von Müller, který znal Dubského ještě z doby svého pů-

76 Viz PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 101 (viz pozn. 2).

77 MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 419 n., zpráva stanice SNB ve Střílkách o zavraždění Vladislava Chocholáče z 13.8.1946, čj. 875/46. Chocholáčovy ostatky našli příslušníci SNB ze stanice Střílký za přítomnosti Zdeňka Váni 2.7.1946.

78 Křestní jméno generála von Müllera bývá v literatuře uváděno chybně: buď jako Hugo (viz PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 121) nebo Hans Ludwig (SLÁDEK, O.: *Ve znamení smrtihlava*, s. 308).

sobení v Kroměříži v roce 1939. Partyzáni jej ihned po příchodu do vstupní haly odzbrojili a zajali i s tříčlenným doprovodem. K zámku mezitím dorazil další automobil s německými vojáky, které po vstupu do budovy partyzáni omráčili úderem do hlavy a poté odvedli do sklepa, kde je Antonín Slabík, Rudolf Kamený a Vladimír Křepelka postříleli.⁷⁹ Přežil pouze poddůstojník Hans Stöcker, jehož objevili následující den příslušníci Bezpečnostní policie zraněného pod hromadou sedmi mrtvých těl. Byl dopraven do Litenčic k ošetření u lékaře Ferdinanda Sehnala, který předtím několikrát poskytl pomoc i zraněným partyzánům. Stöckerovo dramaticky vylíčené svědectví o událostech v Hošticích publikoval roku 1957 ve svém seriálu „Die Partisanin“ Hans Schuhmann.⁸⁰

Po generálově zajetí a popravě jeho doprovodu oznámili partyzáni v poledních hodinách 19. dubna hraběti Dubskému, že nyní rozhodnou o jeho životě a osudu hraběcí rodiny.⁸¹ Na návrh hraběte byl zavolán starosta Hoštic Martin Vašíček a několik dalších osob. Všichni potvrdili, že Dubský je v kraji velmi oblíben a ke svým zaměstnancům se vždy choval slušně, což mu zachránilo život. Události v hoštickém zámku tím však ještě neskončily, protože večer přijel na návštěvu k Dubským kroměřížský okresní hejtman Karl Koblišček. Po vstupu do budovy jej partyzáni obdobným způsobem jako generála von Müllera přepadli, zbili a spoutali. Ráno 20. dubna potom uzamkli hraběcí rodinu a služebnictvo v pokojích a se svými dvěma zajatci zámek opustili. V té době uvědomil telefonicky hoštickou četnickou stanicí ředitel Okresního úřadu v Kroměříži Grumlík o tom, že se hejtman Koblišček dosud nevrátil, a vyjádřil obavy o jeho osud. Hoštická stanice předala zprávu příslušníkům německého 43. komanda v Litenčicích, kteří také zahájili pátrání.⁸² Posléze se do něj zapojily i dvě čty wehrmachtu.

Akce v hoštickém zámku, původně plánovaná pouze jako zákrok proti hraběti Dubskému, tedy pro partyzány skončila neočekávaným úspěchem. Pod vedením Josefa Matouška se přemístili s generálem von Müllerem a hejtmánem Kobliščkem na dvůr v Kamínkách u Roštína. Zde je však překvapil příjezd skupiny deseti vojáků ze zmíněného stíhacího oddílu 540. divize wehrmachtu pod velením poručíka Tanzmeistera, který měl svůj operní bod v letovisku na Bunči. Němečtí vojáci sem přijeli pro potraviny a přitom náhodně narazili na partyzány. Příslušníci Olgy zahájili palbu a údajně tři vojáky zastřelili, zatímco ostatním se podařilo uprchnout. Na místo pak dorazili další příslušníci Tanzmeisterovy jednotky a také litenčického

79 Viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4934, folio 1–4, nedatovaný strojopis „Činnost Antonína Slabíka v partyzánském oddílu Olga“.

80 SCHUHMANN, Hans: Die Partisanin: 7. Fortsetzung. In: *Münchener Illustrierte*, č. 52 (28.12.1957), s. 28.

81 Kromě Františka Mořice Dubského byla v zámku v době přepadu přítomna jeho žena Marta a čtyřiatřicetiletá dcera Elizabeth Gisela.

82 Viz MZA, f. B 72, k. 128, složka četnického oddělení v Kroměříži č. 7, hlášení četnické stanice v Litenčicích z 21.4.1945, čj. 504/45.

Zámek hraběte Františka Mořice Dubského v Hošticích, kde partyzáni ze skupiny Olga zabil německého generála Dietricha von Müllera a kroměřížského okresního hejtmána Karla Koblischka (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

oddílu. Partyzáni ale mezitím dvůr opustili a přesunuli se do Milovic, kde rozhodli o likvidaci hejtmána Koblischka. Podle svědectví Antonína Slabíka byl Koblischek během dalšího přesunu v noci z 21. na 22. duben pověšen na strom a ubodán. Jeho tělo partyzáni zakopali v lese nedaleko Cvrčovic.⁸³

Německé pátrací akce, represe a exekuce

K dalšímu střetnutí došlo 22. dubna. Posílené protipartyzánské síly z Litenčic tehdy dorazily do obce Salaš, kde místní obyvatelstvo spolupracovalo s partyzány již od března 1945.⁸⁴ Nacisté zřejmě tuto spolupráci předpokládali, protože obec 22. dubna obklíčili a vykonali zde domovní prohlídky, které však nepřinesly žádný

⁸³ Viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4929, folio 15 n., opis hlášení stanice SNB ve Zdounkách ze 17.9.1945, čj. 1626/45.

⁸⁴ *Tamtéž*, inv. č. S 4930, strojopis „Přehled o průběhu odbojového hnutí v obci Salaš“, datovaný 1.7.1945.

výsledek. Skupina pod velením SS-Oberscharführera Seitze poté vesnici opustila a postupovala směrem na Roštín. Partyzáni, kteří se zde během této razie zdržovali, měli v úmyslu podniknout přesun právě na Salaš. Olga Františáková proto vyslala Oldřicha Gremlicu do vily továrníka Huga Tichého v blízkosti Roštína, aby zde připravil ubytování pro ostatní. Na silnici mezi Roštínem a Litenčicemi se mezitím partyzáni střetli s příslušníky litenčické posádky 43. komanda posílené o vojáky wehrmachtu z Kroměříže, načež byli nuceni stáhnout se do blízkého lesa. Z jejich řad v přestřelce padl Břetislav Schweidler z Nemochovic a také Gremlica byl těžce zraněn.

Do pátrání v roštínském okolí zasáhli také příslušníci skupiny Egon Lüdemanna, kteří zde roztavili hlídky. Jedna z nich skutečně na partyzány narazila. Josef Váňa z Roštína, čp. 20, měl za úkol odvézt pohybu neschopného Gremlicu a požádal kvůli tomu o pomoc Antonína Hlavinku a Jaroslava Henzela. Zraněného společně odnesli do domu Antonína Skácela, čp. 246, kam v noci z 22. na 23. dubna vtrhla zmíněná hlídka. Ihned zahájila palbu a zranila Henzela, který zůstal ležet před domem. Členové Lüdemannova oddílu jej poté oloupili a zavraždili.⁸⁵ Zbývající muži padli do zajetí a společně se zraněným Gremlicou byli odvedeni k výsledku na místní četnickou stanici. Sem muselo přijít i několik dalších obyvatel Roštína, kteří byli vyslýcháni zejména ohledně okolností zajetí generála von Müllera a jeho dalšího osudu.

Ráno 23. dubna nařídil Lüdemann převézt Gremlicu, Hlavinku, Váňu a Skácela do Litenčic, kde výsledky pokračovaly. V Roštíně mezitím nacisté vypálili vilu továrníka Tichého s přilehlými hospodářskými budovami, Skácelův dům a chatu Břetislava Chytila z Kroměříže.⁸⁶ Jelikož výpovědi zajatců nepřinesly žádné cenné poznatky, byli Hlavinka, Váňa a Skácel v budově litenčického zámku zastřeleni, jejich těla ve večerních hodinách 23. dubna odvezena a zakopána u silnice z Litenčic do Morkovic, kde je místní obyvatelé našli o měsíc později.⁸⁷ Přežil pouze Oldřich Gremlica, kterého 24. dubna dopravili v kritickém stavu do kroměřížské nemocnice. Léčen zde byl až do 18. dubna 1946, následkem střelného poranění a týrání během výslechů se však stal z osmdesáti pěti procent invalidou.⁸⁸

Přes tyto represe však pátrání po generálu von Müllerovi zůstávalo bezvýsledné. Partyzáni totiž mezitím přemístili svého zajatce do hájovny Inocence Tománka u Salaše. V lese za hájovnou se utábořil celý oddíl Olga a pomocí vysílačky průzkumné jednotky 2. ukrajinského frontu pod velením poručíka Ivana Nikiforoviče

85 MZA, f. C 143, k. 108, inv. č. 1126, spis Ls 7/48 Egon Lüdemann, folio 33 n., opis hlášení stanice SNB v Roštíně z 9.6.1945, čj. 59/45. Určeno Okresnímu soudu ve Zdouňkách.

86 *Tamtéž*, folio 35–37, opis zprávy stanice SNB v Roštíně ze 14.6.1945, čj. 80/45 o událostech v obci ve dnech 22. a 23. dubna téhož roku. Určeno Okresnímu soudu ve Zdouňkách.

87 *Tamtéž*, folio 39–44, udání stanice SNB v Litenčicích z 8.7.1945 na členy místního stíhacího oddílu, čj. 220/45.

88 *Tamtéž*, folio 30 n., protokol sepsaný 22.9.1947 v Kroměříži s Oldřichem Gremlicou.

Sokolova se mu podařilo navázat spojení se štábem frontu. Šestadvacátého dubna však došlo v tomto prostoru k přestřelce se čtyřmi německými vojáky, během níž byl vážně zraněn Ladislav Vykoukal z Honětic. Odborné ošetření mu v hájovně poskytl až o dva dny později lékař Antonín Zlámal. Převézt zraněného do nemocnice v Uherském Hradišti bylo možné teprve 1. května po osvobození města, o dva dny později zde ale Vykoukal na následky zranění zemřel.⁸⁹ Při poválečném vyšetřování někteří partyzáni prohlašovali, že byl vzhledem ke svému beznadějnému stavu v Tománkově hájovně na Houfkův popud otráven.⁹⁰ Doktor Zlámal to však popřel a do protokolu uvedl, že zraněného postihla sepse následkem průstřelu levé paže, takže pouze okamžitý transport do nemocnice a amputace jej mohly zachránit. Žádné stopy podání jedu při Vykoukalově vyšetření nezjistil.⁹¹

K oddílu se přidávali koncem dubna 1945 stále další dobrovolníci a jeho početní stav tak rychle vzrůstal. Nově přichozí však většinou neměli žádnou výzbroj, a proto nechal Houfek pořídit přesný soupis všech pěchotních zbraní, nábojů i ručních granátů. Na jeho základě potom měly být přebytečné zbraně přiděleny nováčkům. Velitel druhé roty Josef Bartoš při kontrole 27. dubna zjistil, že partyzáni Antonín Koupil z Roštína a Alois Novotný ze Zlámanky neodevzdali dvě staré, v podstatě nepoužitelné pistole. To se stalo zámkou k provedení nejbrutálnější exekuce za celou existenci partyzánského oddílu Olga. Podnapilý Houfek začal oba provinilé partyzány týrat, což se ještě vystupňovalo, jakmile velitel četnické stanice v Roštíně vrchní strážmistr František Vykydal prohlásil, že Koupil byl donašečem německého lesního správce Karla Pachera, u něhož pracoval před odchodem k partyzánům.⁹² Houfek poté nechal nastoupit celý

Generálmajor Dietrich von Müller, jehož zajetí oddílem Olga představovalo ojedinělý čin partyzánského hnutí na území Protektorátu Čechy a Morava (foto viz www.lexikon-der-wehrmacht.de)

89 ŠTĚPÁNEK, Z.: *Nacifikace a moravští lékaři*, s. 238 (viz pozn. 26).

90 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4937, folio 37–41, opis svědeckého výsledku Olgy Tesařkové z 23.1.1947; folio 53–56, opis svědeckého výsledku Anny Vykoukalové z téhož dne.

91 *Tamtéž*, folio 60, opis protokolu výsledku MUDr. Antonína Zlámala z 27.1.1947.

92 *Tamtéž*, folio 85–90, zápis svědecké výpovědi Josefa Matouška z 21.1.1947.

oddíl a Koupila s Novotným „odsoudil“ k trestu smrti ubodáním. Někteří partyzáni se sice obou mužů zastali, ale umlčely je Houfkovy výhrůžky. Provedení exekuce pak dostal za úkol Josef Bartoš. Podle výpovědi očitého svědka Vincence Vymazala byli odsouzcenci napřed udeřeni polenem do hlavy a poté probodnuti bodáky. Tento drastický způsob byl prý zvolen jako „zahanbující a pro výstrahu“.⁹³

Brutalita tohoto činu šokovala již tehdy většinu členů oddílu, kteří navíc nemohli pochopit, proč byli oba partyzáni vůbec zabiti. Nepřihlášených zbraní bylo mezi partyzány více a za tento přečin nikdy nebyl udělen tak tvrdý trest. Vinu proto mnozí spatřovali v Houfkově alkoholismu, jak se vyjádřila mimo jiné také partyzánska Marie Gremlicová-Parolková: „U našeho oddílu pili hodně jeho ruští členové a také obviněný. Byl vícekrát podnapilý, což mělo za následek, že v takovém stavu se daleko snáze rozčílil, a měla jsem dojem, že jeho rozhodnutí nebyla potom zcela uvážena... Že došlo k usmrcení Koupila a Novotného, vysvětluji si tím, že obviněný byl tehdy podnapilý a že Vykydal Koupila označil jako Pacherova špicla. To pronesl přede mnou. Houfek, když zdůvodňoval odstranění obou, se na to odvolával. Proč ovšem odsoudil k smrti také Novotného, nevím a vysvětluji si to jenom jeho podnapilostí.“⁹⁴

V následujících dnech se mělo rozhodnout, co se zajatým generálem von Müllerem. Sovětské velení pochopitelně projevilo o zajatce velký zájem a požadovalo, aby byl převeden přes frontovou linii a předán Rudé armádě. Velitel 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky Murzin přikázal Houfkovi a Františákové, aby generála přivedli do jeho štábu v Hostýnských vrších, s tím že se o jeho předání jednotkám 2. ukrajinského frontu postará sám. Zajatec měl být přiveden 29. dubna k letovisku Bunč, odtud jej mělo dopravit sanitní auto do Holešova a dále již měla cesta do Murzinova štábu pokračovat pěšky. Generálův doprovod měli tvořit partyzáni převlečení za ošetřovatele a von Müllera hodlali přinutit, aby se vydával za těžce zraněného pacienta na nosítkách.

Turistická chata na Bunči byla tehdy již vyklizena, neboť Tanzmeisterův stíhací oddíl odtud ustoupil. Partyzáni sem dorazili pod velením Josefa Matouška, avšak očekávaný sanitní vůz se neobjevil. Během čekání obsadili někdejší Tanzmeisterovy opěrné body v okolí chaty, což se vzápětí ukázalo jako velmi prozíravé. Na přítomnost partyzánů v této lokalitě byl totiž z blíže nezjištěného zdroje upozorněn Lüdemann, který nařídil provést proti letovisku ozbrojenou akci. Přijíždějící nákladní automobil s německými esesáky partyzáni napadli palbou ze zálohy a výsledkem bylo šestnáct mrtvých včetně někdejšího velitele žarošického opěrného

93 *Tamtéž*, inv. č. S 4934, folio 21–24, z protokolu sepsaného 31.8.1945 v Roštíně s Vincencem Vymazalem.

94 *Tamtéž*, inv. č. S 4937, folio 23–26, zápis svědecké výpovědi Marie Gremlicové-Parolkové z 15.3.1947.

bodu SS-Hauptscharführera Paula Dauterta.⁹⁵ Pouze jednomu či dvěma příslušníkům SS se z místa přepadu podařilo uniknout bez zranění a poté ve Zdounkách informovat o události Lüdemanna.

Za této situace z předání generála von Müllera Murzinovu štábu sešlo a Matouškova skupina se vrátila zpět. Z Litenčic vyrazil po stopách partyzánů početný oddíl Lüdemannových mužů včetně posilových jednotek SS. V místě přepadu zapálili letovisko Bunč a nedalekou hájovnu. Poté se zaměřili na areál ubytovacích baráků a skladu firmy Beneš, která se podílela na stavbě dálnice z Brna do Zlína. Také tyto objekty lehly popelem, přičemž zde zaživa uhořel šedesátiletý hlídač Václav Ranc, kterého esesáci přivázali k zábradlí a ponechali na místě. Ranc totiž přivedl v noci z 28. na 29. dubna skupinku ruský mluvících osob na dvůr Kamínka u Roštína v domněnku, že se jedná o partyzány. Ve skutečnosti to však byli Lüdemannovi provokatéři. Nacisté se tak dozvěděli, že je ochoten poskytnout partyzánům podporu, což rozhodlo o jeho osudu. Hlídačovy ostatky byly ve spáleništi nalezeny teprve 7. června 1945.⁹⁶

Masakr v Salaši

Ruští a ukrajinští provokatéři z Lüdemannova oddílu měli také rozhodující podíl na následující tragédii v Salaši. Devětadvacátého dubna dorazila jejich početná skupina do této obce, kde se vydávali za příslušníky partyzánské skupiny Ivan Hrozný. Jejich velitel pronesl ke shromážděným vesničanům projev v ruštině, v němž agitoval za boj proti nacistům, kteří prý chtějí před svým ústupem Salaš zničit. Skuteční partyzáni mezitím po střetnutí na Bunči předali svým salašským spolupracovníkům vzkaz, aby přišli do hájovny Františka Kováře, odkud měli být převedeni na partyzánskou základnu okolo myslivny Inocence Tománka a zde vyzbrojeni. Tato okolnost usnadnila provokatérům jejich úlohu, protože byli považováni právě za členy skupiny Olga.

Na výzvu domnělého velitele partyzánské skupiny přišlo přes dvacet místních obyvatel, kteří měli v úmyslu se k těmto „partyzánům“ připojit. Po rozloučení se svými rodinami šli do blízkého lesa, aby si tam převzali ukořistěné zbraně. Chování údajných partyzánů však již některým z nich začalo být podezřelé, takže četnický vrchní strážmistr František Vykydal a tři další muži se rozhodli v cestě nepokračo-

95 MZA, f. C 143, k. 40, inv. č. 339, spis Ls 176/46 Willi Kunze, folio 78, seznam členů Jagdkomanda postřílených 29.4.1945 na Bunči u Zdounek, sepsaný v Kroměříži 11.10.1945; obdobný seznam viz také MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4927, folio 47.

96 *Tamtéž*, k. 108, inv. č. 1126, spis Ls 7/48 Egon Lüdemann, folio 51 n., opis hlášení stanice SNB v Roštíně o nálezů ostatků Václava Rance z 8.6.1945, čj. 58/45. Určeno Okresnímu soudu ve Zdounkách. Ranc byl *in memoriam* dekorován Československým válečným křížem 1939, jak zveřejnil *Osobní věstník ministerstva národní obrany*, č. 56 (17.11.1945), s. 545.

Letní vila továrníka H. Tichého vypálená nacisty odvetou za to, že měla poskytnout přístřešek partyzánům (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

vat. Podařilo se jim od skupiny nepozorovaně oddělit, čímž si zachránili život.⁹⁷ Příslušníci oddílu falešných partyzánů zatím přivedli ostatní dobrovolníky k Tománkově hájence. Asi kilometr od obce, v místě zvaném Vápenice, potom shromážděné muže ze Salaše postříleli. Jako jediný se zachránil František Mlýnek, jemuž se podařilo uprchnout.⁹⁸ K místu tragédie poté přijela na kole partyzánská spojka Aloisie Špičáková, která byla také zavražděna, aby nemohla podat svědectví o této události. Celý masakr si tedy vyžádal dvacet mrtvých.⁹⁹ Provokatéři oběti oloupili a u Roštína nasedli do nákladního automobilu, který je odvezl do Zdounek. Zde již na tuto

97 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4937, folio 31–33, z protokolu nadhajného Josefa Dobeše o salašské tragédii.

98 Viz OCÁSEK, Jindřich: *Salašská tragédie: Dokumenty o zavraždění dvaceti občanů fašisty v obci Salaš u Velehradu*. Salaš 1966, s. 20 n.; PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 155–159 (viz pozn. 2).

99 Kromě Špičákové byli zavražděni Karel Klem, Emil Klem, Josef Klem, Alois Pravdík, Eduard Pravdík, František Pravdík starší a František Pravdík mladší, Vincenc Mucha, Antonín Mucha, Karel Jurčík, Ferdinand Vlček, Jan Bednář, Michal Šafraník, Josef Hasmanda, František Bičín, Stanislav Hanák a Josef Donáth ze Salaše, dále Josef Mošner z Kudlovic a Augustin Komínek ze Staré Hutě.

skupinu čekal Lüdemann s částí svého oddílu. V noci z 30. dubna na 1. květen pak zahájilo Lüdemannovo komando ústup přes Zdounky do Kroměříže, přičemž ještě nedaleko Zdounek zastřelili jeho příslušníci jednoho ze zakladatelů Olgy Simeona Žukova a také Jindřicha Hlaváče ze Strakonice. Oba byli zajati již 24. dubna.¹⁰⁰

Po masakru obyvatel Salaše se příslušníci oddílu Olga střetli s ustupujícími německými jednotkami v této vesnici a poté se 1. května přesunuli k Velehradu, který společně s rumunskými vojáky osvobodili. V místní četnické stanici se partyzáni zmocnili údajného konfidenta gestapa Bedřicha Nováka, který byl nejprve oběšen na stromě, a když se s ním ulomila větev, partyzáni ho zastřelili.¹⁰¹ V následujících dnech se pak zúčastnili pátracích akcí po rozptýlených německých vojácích ve Velehradě a okolí a po skutečných i domnělých kolaborantech. Čtvrtého května přitom zlikvidovali někdejšího spolupracovníka stíhacích oddílů v Litenčicích a Koryčanech Františka Veselého z Košíků.¹⁰² Veselý byl gestapem zatčen za účast na sabotáži při výrobě leteckých motorů v Praze a pod nátlakem přinucen ke spolupráci.

V době, kdy většina partyzánů z Olgy prováděla vyčišťovací akce v okolí Velehradu, došlo také k předání generála von Müllera Rudé armádě. Po neúspěchu plánované akce na Bunči 29. dubna byl odveden zpět do Tománkovy hájovny a Houfek nakonec pověřil partyzány Vladimíra Křepelku ze Zdislavic a komisaře oddílu Alexeje Virsenka (kapitán Žeško), aby zajatce převedli přes frontu. Generálovi byly navraceny jeho osobní věci včetně dokladů a poté byl přiveden k místnímu veliteli rumunské jednotky, který informoval štáb 1. rumunské královské armády. Odtud putovala informace k veliteli 53. armády 2. ukrajinského frontu.¹⁰³ Partyzáni dostali rozkaz dopravit von Müllera na Velehrad k prvnímu výsledku dvěma důstojníky Rudé armády. V dopoledních hodinách 2. května zajatce společně s Houfem a Františákovou odvezli do štábu 53. armády ve Slavkově u Brna, kde se nakonec uskutečnilo oficiální předání generála náčelníkovi štábu této armády generálmajoru A. J. Jakovlevovi.¹⁰⁴ Dietrich von Müller, který byl ještě den po svém zajetí, 20. dubna 1945, povýšen do hodnosti generálporučíka, poté prožil v sovětském zajetí následujících deset let. V zimě roku 1955 byl propuštěn a poslední léta života strávil ve Spolkové republice Německo. Zemřel v Hamburku 3. ledna 1961 ve věku šedesáti devíti let.¹⁰⁵

100 Jindřich Hlaváč nepatřil k oddílu Olga a zatčen byl proto, že jej nacisté podezřívali z úmyslu připojit se k partyzánům.

101 Viz MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4932, folio 18–20, z písemných pamětí Josefa Houfka sepsaných ve vyšetřovací vazbě před 10.2.1947.

102 *Tamtéž*.

103 Viz PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 168–170 (viz pozn. 2).

104 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 4934, folio 20, opis potvrzení o převzetí generálmajora von Müllera vydaného 2.5.1945 ve Slavkově u Brna Josefu Houfkovi.

105 Životopisná data Dietricha von Müllera jsou čerpána z internetové encyklopedie *Lexikon der Wehrmacht* (viz www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/M/MuellerDv.htm, ověřeno k 28.4.2010).

Incident ve Střilkách

Den poté, co partyzáni předali německého generála Sovětům, nechal Houfek svévolně odzbrojit a internovat pět příslušníků milice ze Starého Města u Uherského Hradiště pod vedením Josefa Němečka, kteří měli za úkol zatknout v Salaši dva muže podezřelé ze spolupráce s nacisty. Členy hlídky Houfek obvinil, že chtěli jeho partyzánský oddíl odzbrojit, a vyhrožoval jim zastřelením. Celá záležitost vyzněla krajně absurdně už z toho důvodu, že pětičlenná skupina mohla sotva odzbrojit celý oddíl Olga, který tehdy čítal okolo sto třiceti členů. Teprve po zákroku předsedy Revolučního národního výboru ze Starého města Rudolfa Knota byli zadržení propuštěni, jejich zbraně si ale partyzáni natrvalo přivlastnili.¹⁰⁶

Mnohem závažnější případ se však odehrál 4. května. Toho dne přijel Houfek v doprovodu Zdeňka Váni, Jana Beneše a Antonína Vranky do Střilek, kde měli v úmyslu doplnit pohonné hmoty. Po upozornění místních obyvatel přitom zadrželi Eduarda Hudečka a Bohumila Lozerta, kteří byli obviňováni ze spolupráce s nacisty. Partyzáni oba naložili do auta a posléze k nim přibyl ještě Bohumil Čihánek, jehož bratranec Ferdinand patřil k nejobávanějším konfidentům gestapa.¹⁰⁷ O dalších událostech vypověděl partyzán Jan Beneš: „Nato jsme vsedli do auta a jeli jsme směrem k Velehradu, kde jsme byli ubytováni. Měl jsem za to, že Houfek je veze, aby je předal GPU, jak sám mně řekl. Nad Stupavou jsme měli poruchu na autě, vystoupili jsme a radili jsme se, co budeme dělat. Když porucha nemohla být odstraněna a nemohli jsme pokračovat v cestě, nařídil Houfek těm třem zatčeným, aby vystoupili z vozu, a současně nám třem řekl: Jsou to stejné prasata, jsou to zrádci, co se s nimi budete tahat, jděte do lesa a zastřelte je.’ Řekli jsme nato těm třem: ‘Tak pojdte, půjdeme tam nahoru.’ Zda ti tři zadrženi věděli, že budou zastřeleni, to ani myslím nevěděli. Lozert, Čihánek a Hudeček šli v řadě za sebou, já jsem šel vedle nich a Váňa a Tonda šli s automatickým po jedné straně. Já jsem měl jenom pistoli. Když jsme ušli asi 150 m, dával mně Váňa posunky rukou znamením, abych

106 MZM, HO, inv. č. S 4937, folio 4–36, zápis výpovědi Antonína Bláhy z 31.1.1947.

107 Ferdinand Čihánek (narozený 3.3.1920 ve Střilkách) byl jedním z členů sovětského výsadku, který byl v poslední srpnový den roku 1941 vysazen na území okupovaného Polska. O týden později překročili parašutisté hranice Moravy, kde měli vyvíjet zejména zpravodajskou činnost. Již 30. září se ale Čihánek dobrovolně přihlásil na služebně gestapa v Olomouci a posléze se stal konfidentem. V důsledku jeho působení padlo do rukou gestapa mnoho odbojových pracovníků. Čihánkův osud však zůstal nejasný. Příbuzní jej naposled spatřili o Vánocích roku 1944 a poté beze stop zmizel. (K tomu viz HALAMA, Václav: Chronologie zrady: Osudy výsadku Karla Hovůrky a podpůrné odbojové sítě na Moravě. In: HALAMA, Václav – MIKULKA, Jiří (ed.): *Morava v boji proti fašismu*, sv. 2: *Sborník statí, vzpomínek a dokumentů*. Brno, Moravské zemské muzeum 1990, s. 37–68; ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě: Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941–1945)*. Cheb, Svět křídel 2003, s. 196.)

Partyzáni Antonín Koupil a Alois Novotný, dvě z obětí svérázné spravedlnosti velitele Josefa Houfka (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

odstoupil od nich poněkud stranou, čemuž jsem vlastně v tu chvíli nerozuměl, co tím míní. A najednou Váňa a Tonda začali z automatu do těch třech (*sic*) pálit, zatímco já jsem odskočil stranou, aniž jsem střílel ze své pistole. Zastřelení zůstali ležet na místě a my jsme se vrátili za Houfkem do auta. Nato jsme sedli do auta a jeli z kopce bez motoru zpátky na Stupavu... Podle mého názoru způsobila jen ta náhoda s tou poruchou auta to, že Houfek nám nařídil, abychom je odstřelili.¹⁰⁸ Obdobně popsali události také oba zbývající účastníci exekuce.¹⁰⁹

Svévolné rozhodnutí velitele partyzánského oddílu Olga tedy mělo za následek smrt dalších tří osob. Byl to ale již poslední incident tohoto druhu. Při poválečném vyšetřování odůvodňoval Houfek svůj rozkaz k zabití zadržených mužů ze Střílek tím, že původně měl v úmyslu předat je české policii v Uherském Hradišti, avšak porucha automobilu tomu zabránila. V nastalé situaci pak se souhlasem ostatních přítomných partyzánů rozhodl všechny tři zlikvidovat. Tehdy byl prý přesvědčen,

108 MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 20, zápis z výslechu Jana Beneše vyšetřujícím soudcem Mimořádného lidového soudu v Brně Legátem 4.2.1946.

109 *Tamtéž*, folio 57, zápis z výslechu Zdeňka Váni vyšetřujícím soudcem Okresního soudu ve Zdounkách Kudličkou 20.2.1946; folio 59, zápis výslechu Antonína Vranky vyšetřujícím soudcem Okresního soudu ve Vsetíně Boháčem 21.3.1946.

že jsou to zrádci a konfidenti gestapa, což mu ve Střílkách potvrdili místní obyvatelé. Eduarda Hudečka partyzáni obviňovali z toho, že během přestřelky v Brankovicích počátkem dubna 1945 telefonoval německé posádce pro posilu. Lozerta a Čihánka pak prý označil za konfidenty zahraniční rozhlas.¹¹⁰ Zdaleka ne všichni obyvatelé Střílek však s tímto výkladem souhlasili. Manželka Eduarda Hudečka Růžena vyvracela výpovědi partyzánů tvrzením, že Brankovice navštívil její muž za účelem nákupu v místní drogerii a do vsi přijel až po střelbě, takže již ani nemohl německou posilu přivolat. Znal také úkryt Jana Beneše, poté co Beneš uprchl z tábora Pod Kaštany v Brně a žil od 6. ledna 1942 v ilegalitě, a nikdy jej gestapu neprozradil.¹¹¹ Také ostatní příbuzní a přátelé tří zastřelených mužů shodně prohlašovali, že o jejich případné spolupráci s gestapem nic nevědí.

Do 5. května 1945 prováděli partyzáni hlídkovou službu v okolí Velehradu a po vypuknutí Pražského povstání zažádal Houfek o začlenění svého oddílu do Rudé armády, čemuž bylo vyhověno. Olga se stala v rámci 13. gardového pluku 1. gardové divize samostatnou rotou o třech četách, kterým měli velet sovětsí důstojníci. Partyzáni pak v nákladních automobilech odjeli směrem k Brnu a odtud se v odpoledních hodinách 8. května začali přesouvat západním směrem. Zasáhli ještě do závěrečných šarvátek s rozptýlenými německými vojáky v okolí Ostrovačic a poté postupovali dále, až dorazili ve dnech 12. a 13. května do Prahy. Jejich cesta definitivně skončila v Lounech.¹¹² Oddíl byl posléze ze svazku Rudé armády vyčleněn a jeho příslušníci se vlakem přepravili zpět na Moravu až do Zlína, kde se společně s ostatními partyzány 1. čs. brigády Jana Žižky ubytovali v Baťových internátech. Poté co odevzdali zbraně, 24. května 1945 oficiálně ukončili svou činnost a oddíl Olga byl rozpuštěn.

Poválečné vyšetřování a soudní procesy s Josefem Houfkem

Po rozpuštění oddílu Olga vznikla v Nemochovicích likvidační kancelář v čele s Karlem Pospíšilem. Druhá, konkurenční kancelář však zahájila činnost v Nesovicích a do jejího čela se postavil sám Josef Houfek; po jeho zatčení 17. srpna 1945 převzala vedoucí funkci Olga Františáková. Na veřejnost mezitím pronikaly zprávy o kontroverzní činnosti Houfkových partyzánů a vraždách provedených na jeho příkaz. Pospíšilova skupina se proto rozhodla očistit jméno celého oddílu a pokud možno se od Josefa Houfka distancovat. Počátkem července 1945 vypracoval Karel Pospíšil rozbor činnosti svého někdejšího velitele, kterou podrobil tvrdé kritice. Mimo jiné zde uváděl:

110 *Tamtéž*, folio 21, zápis z výslechu Josefa Houfka vyšetřujícím soudcem Mimořádného lidového soudu v Brně Legátem 14.2.1946.

111 *Tamtéž*, folio 82, protokol sepsaný na stanici SNB ve Střílkách s Růženou Hudečkovou 12.9.1945.

112 Viz PEŠA, V. – OCÁSEK, J.: *V dvojím ohni*, s. 174–176 (viz pozn. 2).

Členové partyzánského oddílu Olga na skupinové fotografii pořízené krátce po skončení druhé světové války (zdroj: Moravské zemské muzeum, Brno)

„Jest nám sice do určité míry dost trapné, že tento rozbor se týká právě našeho bývalého velitele, který by měl být všestranným vzorem. Skutečnosti jsou však takové, že máme obavu z toho, aby tento člověk, kterého nutno zvát jedině vyvrhel lidské společnosti a sprosté individuum (*sic*), aby svými dalšími činy neuvedl úplně vniveč dobré jméno našeho oddílu a tím i jméno všech partyzánů. Josef Houfek objevil se v našem kraji jako iniciátor nově tvořící se partyzánské skupinky. Přišel se svou partnerkou Olgou Františákovou, po které skupinka dostala jméno. Nutno přiznat, že měl i přes svoje mládí určité schopnosti, ale bohužel tyto nebyly nikdy plně uplatněny. Houfek byl v první řadě notorický alkoholik a pak teprve vše to ostatní. Podle určitých skutečností mého podstatného podezření (*sic*), že svým charakterem byl ochoten pro svůj prospěch vydat třeba všechny své spolupracovníky všanc, jen když on sám nemusel nikde vážně zasáhnout a zúčastnit se důležitých a vážných akcí. Hlavní věc, když měl co pít, a za podobného stavu byl pak nebezpečný nejen ve svých rozkazech, ale byl téměř nepřítel proti každému rozumnému návrhu, který byl mnohdy uplatňován proti jeho strašným příkazům. (...) Pepa, jak byl obecně zván, byl snad jedině dobrý na vybírání trafik, opíjení, vyhrožování a odsuzování k smrti. Jedině zde dovedl ukázat plně své schopnosti.“¹¹³

¹¹³ MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 124, strojopis „Činnost Josefa Houfka“, sepsaný 8.7.1945 v likvidační kanceláři oddílu Olga v Nemochovicích.

Nemochovická likvidační kancelář poté začala shromažďovat všechny dostupné výpovědi o Houfkově životě. Vzhledem k tomu, že v obci bydlel jeho někdejší kolega z německé armády a účastník výcviku v Drážďanech na podzim 1941 Alois Naller, podařilo se do určité míry objasnit i Houfkovu činnost v tomto období. Houfek si uvědomil nebezpečí, které mu z tohoto vyšetřování hrozí, a 14. srpna 1945 vtrhl společně s Antonínem Slabíkem a Nikolajem Orlovem do budovy nemochovické kanceláře. Všichni tři byli silně pod vlivem alkoholu a měli v úmyslu se zmocnit kompromitujících dokumentů. Došlo ke rvačce, při níž Orlov ohrožoval přítomné zbraní. Před budovou se postupně shromáždil dav a dával najevo nespokojenost s celou situací. Nakonec bylo dosaženo kompromisu v tom smyslu, že spisy převzal do úschovy Bernard Chudoba, který nyní sloužil jako praporčík Sboru národní bezpečnosti. Posléze je však předal zpět členům nemochovické likvidační kanceláře.¹¹⁴ Ta pokračovala ve své činnosti a již následujícího dne bylo zaprotokolováno důležité svědectví Rudolfa Kameného, který uvedl, že „v době, kdy četnická stanice v Brankovicích (vrch[ní] strážm[istr] Huráb, t. č. ve Vrbně) mu obstarávala fingo- vané doklady, ještě téhož večera běhal s nimi opilý Houfek po vesnici a ukazoval, co dokáže, jak se ho četnictvo bojí a jak mu musí ve všem vycházeti vstříc. Tento čin mohl přivést na popraviště desítky našich dobrých lidí.“¹¹⁵ Kamený dále líčil, jak na takzvané ostatkové zábavě v Nemochovicích 11. února 1945 opilý Houfek veřejně požadoval zahrát sólo pro partyzány, což pochopitelně také mohlo mít tragické následky.

Na základě těchto svědectví byl Houfek na rozkaz náčelníka Hlavní správy Obranného zpravodajství majora Bedřicha Reicina 17. srpna 1945 zatčen.¹¹⁶ V poslední srpnový den byl pak umístěn do vazby Polního soudu I. stolice 1. čs. armádního sboru v Kapucínské ulici v Praze.¹¹⁷ Za vinu mu byly nejprve kladeny menší delikty, jako že se až do svého zatčení vydával za důstojníka a nosil uniformu nadporučíka, že používal k soukromým jízdám zabavený nepřátelský (tj. německý či maďarský) automobil, že se opíjel ve službě a podobně. Sedmadvacátého září však čerstvě povýšený podplukovník Reicin zaslal polnímu prokurátorovi 1. armádního sboru trestní oznámení na Josefa Houfka pro podezření z trojnásobné vraždy. Jednalo se o případy Jindřicha Glozy, Aloise Novotného a Antonína Koupila.¹¹⁸ Přísluš-

114 *Tamtéž*, folio 148 n., opisy protokolů sepsaných 14. a 15.8.1945 v nemochovické likvidační kanceláři.

115 *Tamtéž*, folio 143, opis protokolu sepsaného 15.8.1945 v likvidační kanceláři oddílu Olga v Nemochovicích s Rudolfem Kameným.

116 *Tamtéž*, folio 128, zpráva majora Bedřicha Reicina o uvalení zajišťovací vazby na Josefa Houfka z 20.8.1945, čj. 4116/III. taj. 1945, určená polnímu prokurátorovi 1. čs. armádního sboru.

117 *Tamtéž*, folio 132, protokol o uvalení vazby na Josefa Houfka, sepsaný u Polního soudu I. stolice 1. čs. armádního sboru 4.9.1945.

118 *Tamtéž*, folio 141 n., trestní oznámení na Josefa Houfka z 27.9.1945, čj. 4726/III Taj. 1945.

níci konkurenční likvidační kanceláře v Nesovicích v čele s Františákovou se snažili tato obvinění vyvracet a zaslali polnímu prokurátorovi 1. armádního sboru několik potvrzení o Houfkově bezchybném vedení oddílu. Kvůli neustávajícím vzájemným sporům byly pak obě kanceláře nakonec zrušeny a vytvořena nová likvidační komise v Komořanech na Vyškovsku v čele s Antonínem Slabíkem.

Jak se postupně objevovala další přitěžující svědectví, obžaloba byla rozšířena a 12. října 1945 již Houfek čelil obvinění z celkem patnácti různých deliktů.¹¹⁹ Z průběhu tehdejšího vyšetřování však jasně vyplývá, že případ byl považován za velmi choulostivý a jednotlivé instituce se jej snažily pokud možno zbavit. Polní soud I. stolice 1. čs. armádního sboru rozhodl 20. října 1945 postoupit Houfkovu věc Polnímu soudu 5. čs. armádního sboru v Brně.¹²⁰ Následoval 25. října převoz vyšetřovance z Prahy do věznice tohoto sboru v Brně na Špilberku. Ani vojenské justiční orgány v Brně však Houfkův případ nepřevzaly nadlouho. Již počátkem listopadu bylo navrženo postoupit kauzu Státnímu zastupitelství v Brně s odůvodněním, že dotýčný není vojenskou osobou a trestné činy, ze kterých je obviněn, nepodléhají vojenské soudní pravomoci. Patnáctého listopadu potom Polní soud v Brně postoupil brněnskému státnímu zastupitelství Houfkův spis.¹²¹ Vyšetřování převzala Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti v Brně, sídlící v budově na Mozartově ulici čp. 3.¹²²

Houfkova sestra Alžběta Janečková v zastoupení svého bratra pověřila obhajobou brněnského advokáta Josefa Lochmana.¹²³ Přes množství úmrtí spjatých s odbojovou činností Josefa Houfka tvořily nakonec obžalobu z 19. října 1946 jen dva body. První se týkal obvinění ze zločinu vojenské zrahy podle paragrafu 6 odstavce 1 Zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. a zločinu proti státu podle paragrafu 1 retribučního dekretu č. 16/1945 Sb. Obžalovaný se jich měl dopustit svou službou v německé armádě v letech 1941 a 1942. Ve druhém bodě byl žalován ze zločinu udavačství podle paragrafu 11 retribučního dekretu za údajné telefonické oznámení úkrytu partyzánů v hájovně Leopolda Karkána v Morkovicích 1. dubna 1945.¹²⁴

119 *Tamtéž*, folio 145 n., rozšíření žaloby na Josefa Houfka z 12.10.1945. Vypracoval polní prokurátor 1. čs. armádního sboru major Vladimír Burýšek.

120 *Tamtéž*, folio 151, usnesení Polního soudu I. stolice 1. čs. armádního sboru z 20.10.1945, č. Pv 1144/45-VII. Podepsán přednosta soudu štábní kapitán František Vohryzek.

121 *Tamtéž*, folio 184, oznámení Polního soudu v Brně o postoupení Houfkova spisu brněnskému státnímu zastupitelství z 15.11.1945, čj. P 191/45. Podepsán přednosta soudu podplukovník Viktor Navrátil.

122 Ironií osudu se jednalo o stejnou budovu, ve které v letech 1939 a 1940 sídlila brněnská řídicí úřadovna gestapa. Předtím zde v období 1. republiky působila Zemská školní rada.

123 MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46 Josef Houfek, folio 430 n., zmocnění pro JUDr. Josefa Lochmana podepsané Alžbětou Janečkovou z 11.10.1946.

124 *Tamtéž*, folio 434, žaloba na Josefa Houfka z 19.10.1946.

Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně nad Josefem Houfkem z 27. listopadu 1946
 (zdroj: Moravský zemský archiv, fond C 141 MLS Brno)

Proces s Josefem Houfkem se konal před Mimořádným lidovým soudem v Brně 27. listopadu 1946. Předsedou senátu byl JUDr. Pásek, žalobcem JUDr. Jiří Hemzal. Před soudem vystoupili se svým svědectvím pouze tři svědkové a poté bylo čteno čtyřicet protokolů výpovědí. Prokurátor navrhoval odsouzení podle obžaloby, obhájce naopak zproštění viny, nebo alespoň uložení mírného trestu.¹²⁵ Soud se pak odebral k poradě, která trvala pouhých deset minut, přičemž usnesení i rozsudek byly schváleny jednomyslně.¹²⁶ Josef Houfek byl uznán vinným ze zločinu proti státu, kterého se dopustil svou službou ve wehrmachtu. Soud jej za to odsoudil podle paragrafu 1 dekretu č. 16/1945 Sb., avšak podle paragrafu 16 odstavec 2 téhož dekretu upustil od potrestání, protože „obžalovaný konal služby partyzánské a dosáhl úspěchů, o nichž podal písemné důkazy“.¹²⁷ Obvinění ze zločinu udavačství byl Houfek zproštěn, jelikož svědectví tří partyzánů v jeho prospěch vyvrátilo podle rozhodnutí soudu podezření hajného Karkána.

Rozsudkem Mimořádného lidového soudu v Brně ale celá záležitost neskončila. Spis byl vrácen justičním úřadům a Houfek byl 28. listopadu 1946 propuštěn z vyšetřovací vazby a poté předán vojenským orgánům k dalšímu řízení.¹²⁸ O dva dny později však putoval zpět do vyšetřovací vazby Mimořádného lidového soudu, s tím že vojenské justiční orgány proti němu žádné soudní řízení nevedou. Ve zdejší vazbě pobyl až do 7. ledna 1947 a teprve poté na něj byla uvalena vyšetřovací vazba z rozhodnutí vojenského prokurátora v Brně. Již ve dnech 8. a 9. ledna byly zaprotokolovány jeho první výpovědi v rámci nové fáze vyšetřování.¹²⁹

V následujících týdnech probíhaly výslechy Houfka, Františákové i mnoha dalších příslušníků a spolupracovníků partyzánského oddílu Olga. Vojenský prokurátor plukovník Karel Mrázek vypracoval na jejich základě rozsáhlou obžalobu, v níž vinil Josefa Houfka z celkem pěti trestných činů. V prvním bodě šlo o přečin vojenské zrady podle paragrafu 6 odstavec 4 Zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., kterého se podle něj dopustil tím, že 11. února 1945 nechal v Nemochovicích na taneční zábavě zahrát sólo pro partyzány. V důsledku toho se pak o stanovišti jeho partyzánské jednotky v obci dozvědělo gestapo. Dále se podle obžaloby dopustil zločinu nešetření služebních předpisů podle paragrafu 289 písmeno a) vojenského trestního zákona, když 27. dubna 1945 v obci Salaš zbil a pak nechal zbít dalšími partyzány Aloise Novotného a blíže nezjištěného dne také Milana Kociána, takže jako představený ve službě fyzicky týral své podřízené. Třetím žalovaným skut-

125 *Tamtéž*, folio 436–442, protokol hlavního přeličení s Josefem Houfkem před Mimořádným lidovým soudem v Brně 27.11.1946.

126 *Tamtéž*, folio 443, poradní protokol.

127 *Tamtéž*, folio 445, rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně nad Josefem Houfkem z 27.11.1946, č. Lsp 1411/46.

128 *Tamtéž*, folio 447, zpráva věznice Krajského soudu trestního v Brně z 28.11.1946.

129 *MZM, HO*, f. Písemnosti, inv. č. S 4937, folio 67 n., opisy výslechů Josefa Houfka z 8. a 9.1.1947.

kem se stala jiná událost z 27. dubna, kdy Houfek vyhrožoval Josefu Matouškovi zastřelením, pokud se bude nadále zastávat Josefa Koupila a Aloise Novotného, kteří měli být z rozhodnutí partyzánského soudu usmrceni. Zde se podle obžaloby jednalo o zločin veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním podle paragrafu 377 vojenského trestního zákona. Nejzávažnější část žaloby představoval čtvrtý oddíl, v němž byl Houfek viněn z nařízení vražd Jindřicha Glozy, Františka Chlapíka, Vladislava Chocholáče, Antonína Koupila, Aloise Novotného, Bohumila Lozerta, Bohumila Čihánka, Eduarda Hudečka a Bohuslava Teichmanna. Jednalo se o zločin spoluviny na vraždě prosté podle paragrafů 11, 413 a 415 vojenského trestního zákona. Konečně pátým bodem žaloby byl zločin veřejného násilí bezprávným omezováním osobní svobody podle paragrafu 371 vojenského trestního zákona, spáchaný výše zmíněnou internací pěti příslušníků milice ze Starého Města u Uherského Hradiště.¹³⁰

Druhý soudní proces s Josefem Houfkem se konal před Vojenským soudem I. stolice v Brně od 19. do 27. srpna 1947. Soudu předsedal plukovník Metoděj Pauček, žalobcem byl podplukovník Jaroslav Mančal. Líčení znamenalo pro veřejnost senzaci prvního řádu a také tisk přinášel o jeho průběhu denně podrobné informace.¹³¹ Zároveň se ale jednalo o politicky značně ožehavou záležitost, což si dobře uvědomoval předseda soudu i prokurátor. Deník sociálnědemokratické strany na Moravě *Čin* popsal jejich postoj k věci takto:

„Před zahájením vlastního přelíčení zdůraznil prokurátor dr. Mančal, že v tomto procesu nejde o zlehčování partyzánů a domácího odboje, jak bylo v poslední době v některém tisku uvedeno. Tento proces byl vyvolán samotnými partyzány a bývalými podřízenými obžalovaného, kteří dnes jsou činovníky a členy odbojových organizací a jejich partyzánský charakter byl potvrzen partyzánskými průkazy, vydanými ministerstvem národní obrany. Oni to byli, kteří již od r. 1945 poukazovali na to, že se mezi ně vloudil člověk nehodný a žádali, aby jejich hnutí bylo tohoto člověka zbaveno. Předseda pak zdůraznil, že soudům, pokud podobné případy projednávají, nešlo nikdy o nějaké zlehčování partyzánského boje a že soudy vykonávaly pouze svou povinnost.“¹³²

Hlavním problémem ovšem bylo, že řada svědků vypovídala před soudem jinak než během vyšetřování a snažila se své kritické výpovědi vůči obžalovanému zmírnit. Také popis událostí se někdy v písemných zápisech svědeckých výsledků obsahově značně lišil. Jedna část svědků líčila Houfka jako bezpříkladného zločince,

130 *Tamtéž*, inv. č. S 4935, folio 1–12, žaloba vojenského prokurátora v Brně na Josefa Houfka z 27.5.1947.

131 Podrobné zprávy o průběhu jednotlivých dnů hlavního líčení přinášel zejména brněnský deník lidové strany *Národní obroda*, dále zemský tiskový orgán sociálnědemokratické strany na Moravě *Čin* a zemský orgán strany národněsocialistické *Slovo národa*. Komunistická *Rovnost* byla naopak na informace o procesu daleko více skoupá.

132 Velitel partyzánů před vojenským soudem. In: *Čin* (20.8.1947), s. 4.

zatímco druhá část omlouvala jeho počínání složitostí doby a podmínkami partyzánského boje.¹³³ Obžalovaný Houfek vystupoval před soudem velmi sebevědomě a napomáhala mu též obratná taktika obhájce Josefa Lochmana, který jej zastupoval i v tomto procesu. S výjimkou jediného bodu obžaloby byl Houfek nakonec ze všech deliktů buď osvobozen nebo se k nim soud prohlásil nepřislušným s odůvodněním, že tyto trestné činy nespádají pod vojenskou jurisdikci. Rozsudek z 27. srpna 1947 tedy zněl na pouhé tři roky těžkého žaláře za zločin nešetření služebních předpisů, jehož se Houfek podle soudu dopustil tím, že jako velitel partyzánského oddílu rozhodl o výkonu trestu smrti nad Aloisem Novotným.

Houstnoucí politická atmosféra se tedy zjevně podepsala i na rozhodnutí soudu v Houfkově procesu. Za jiných okolností by totiž rozsudek musel nutně vyznít mnohem více v neprospěch obžalovaného. Jeho odůvodnění bylo navíc sepsáno značně alibisticky; absurdně vyzněla zejména ta část, v níž bylo týrání Koupila a Novotného před jejich zavražděním hodnoceno jako prostředek nutný k udržení kázně.¹³⁴ Trest byl vyměřen dle platné sazby a do jeho výměru byla započítána délka vazby od 17. srpna 1945. Právoplatnosti nabyl rozsudek 29. srpna 1947, když se odsouzený předtím vzdal opravných prostředků. Ovšem ještě téhož dne byl Houfek usnesením komise pro podmíněné propuštění u vojenského soudu propuštěn se zkušební dobou dvou let. Dle usnesení téže komise ze 7. května 1948 bylo však toto rozhodnutí odvoláno a nařízen výkon zbytku trestu v trvání jedenácti měsíců a dvaceti čtyř dnů. Ne však nadlouho, neboť amnestií nového prezidenta republiky Klementa Gottwalda z 19. června 1948 byl zbytek trestu definitivně prominut a Josef Houfek poté propuštěn. Jeho další životní osudy se bohužel nepodařilo vypátrat.¹³⁵

Případ Jana Beneše

Soudní procesy s Josefem Houfkem nebyly jedinými případy, které v prvních poválečných letech vzbudily v souvislosti s partyzánským oddílem Olga zájem široké veřejnosti. Značné publicity se dostalo také kauze učitele Jana Beneše z obce Chvalnov na Kroměřížsku, jenž byl jedním z partyzánů, kteří zastřelili 4. května 1945 ve Strlíkách tři zadržené muže. Záležitost se stala pozoruhodnou především z toho důvodu, že se do ní zapojil otec básníka Františka Halase a nepřímo také univerzitní profesor, literární historik a kritik Václav Černý.

133 *MZM, HO*, f. Písemnosti, inv. č. S 4938, opis protokolu hlavního přelíčení proti Josefu Houfkovi před Vojenským soudem v Brně ve dnech 19.–27.8.1947, 62 folií.

134 *Tamtéž*, inv. č. S 10 614, výpisy z trestních spisů, rozsudky a další materiály k případu Josefa Houfka vypracované v Brně pro dokumentační účely Svazu protifašistických bojovníků, datováno 26.8.1965.

135 Vycházím ze sdělení JUDr. Františka Vaška z 12.2.2008.

Sibiřský legionář, dělnický předák a komunista František Halas starší (1880–1960), otec básníka Františka Halase, na fotografii z konce padesátých let (uprostřed) ve společnosti básníka Ludvíka Kundery (vlevo) a redaktora Jiřího Žantovského (vpravo) (foto z publikace Ludvíka Kundery František Halas: O životě a díle. Brno, Atlantis 1999)

Vše začalo intervencemi pozůstalých po oněch třech zavražděných na stanicích Sboru národní bezpečnosti v Brankovicích, Buchlovicích a Střílkách, dále u Mimořádného lidového soudu v Brně, Krajského soudu v Uherském Hradišti a několika dalších institucí. Největší aktivitu přitom projevovala manželka Eduarda Hudečka Růžena, kterou podpořil František Halas starší. Ten byl vyučeným textilním dělníkem, za okupace působil v odboji a gestapo jej věznilo v době od 4. května do 11. srpna 1943.¹³⁶ Po válce pracoval na stavbě silnice u Kroměříže a bydlel ve Stříl-

¹³⁶ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, spis Lsp 1908/46 Jan Golda, folio 413, opis osobního záznamu Františka Halase staršího ze zajištěné kartotéky referátu II A (od roku 1943 IV 1a) brněnské řídicí úřadovny gestapa.

kách, čp. 279. Společně napsali 26. února 1946 otevřený dopis redakci kroměřížského oblastního komunistického časopisu *Reportáž*, v němž zpochybnili Benešovu odbojovou činnost za okupace. Halas také popíral možnost jeho útěku z brněnského tábora Pod Kaštany, kde byl Beneš v roce 1941 uvězněn:

„Pan Jan Beneš nějak zmizel z obzoru. Byl prý zatčen gestapem a uvězněn v Brně pod Kaštany. Podle jeho pozdějšího tvrzení utekl odtud, když si byl přestříhal dráty nůžkami. Pohádka pro malé děti. Byl jsem sám také vězněn pod Kaštany a není mi známo, že by si tam byl někdo mohl opatřit nůžky na drát a utéci. Pan Jan Beneš byl pak ukryt a objevil se až po osvobození jako ‘partyzán’, aby společně s také ‘partyzánem’, desateronásobným vrahem Pepkem Haufkem (*sic*) a s partyzánem Zd. Váňou z Vlčáku provedl vraždu na nepohodlných lidech na silnici u Stupavy. Přišlo osvobození. Z pana poručíka Haufka (*sic*) se vyklubal agent gestapa, nyní zajištěný v Brně. Gestapák a mnohonásobný vrah Ferda Čihánek zmizel a potuluje se někde po světě – prý nedaleko – a pan učitel Jan Beneš – nastojte – ještě dnes vychovává demokratické lidové republiky mládež na škole v Brně. Trojnásobný spoluprah je činným učitelem. Těsně po osvobození byl jistou osobou poznán podle skupinové fotografie jako bývalý gestapák.“¹³⁷

Uveřejnění dopisu pod titulkem „Vrah mezi námi“ vyvolalo značnou pozornost a okamžitou reakci napadeného Jana Beneše, který zaslal 14. března 1946 žádost ministerstvu spravedlnosti v Praze o prošetření případu. Popsal přitom svůj život za okupace, a co se týkalo událostí ve Střelkách v květnu 1945, bránil se tím, že musel splnit rozkaz velitele partyzánské skupiny a o celé záležitosti již několikrát protokolárně podrobně vypovídal. Spolupráci s gestapem kategoricky popřel a tvrdil, že se jednalo o záměrnou provokaci a pomluvy ze strany příbuzných konfidenta Ferdinanda Čihánka.¹³⁸ Skutečností zůstává, že údaje v článku nebyly přesné. Například Houfkovo příjmení zde bylo zkomoleno do podoby „Haufek“, což zřejmě autorům znělo více německy, a také informace o jeho zatčení kvůli spolupráci s gestapem se nezakládala na pravdě.

Spor se poté delší dobu táhl a vyostřoval, přičemž Halas podle vlastních slov dvakrát zabránil Benešovi ve vstupu do komunistické strany, když upozornil na jeho minulost. Případnému soudnímu postihu Jana Beneše však bránilo přijetí zákona č. 115/1946 Sb. z 8. května 1946 o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Tento zákon, označovaný jako amnestijní, zaručoval beztrestnost činů spáchaných v době od 30. září 1938 do 28. říj-

137 HALAS, František – HUDEČKOVÁ, Růžena: Vrah mezi námi. In: *Reportáž: Zpravodaj KSČ v Kroměříži pro veřejný život a kulturu*, s. 4. Časopis není číslován ani datován, s ohledem na dopis Jana Beneše ze 14.3.1946 musel vyjít před tímto datem.

138 MZA, f. C 141, k. 215, inv. č. 2327, spis Lsp 1411/46, folio 49 n., žádost Jana Beneše ze 14.3.1946.

na 1945, pokud přispěly k boji za svobodu či směřovaly „ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů“.¹³⁹ Takové jednání nemělo být podle zákona č. 115 stíháno, i když by jinak podle platných československých zákonů muselo být považováno za trestné. V praxi byl zákon aplikován v mnoha případech, z nichž některé se již tehdy jevily jako velmi problematické. Týkalo se to zejména různých násilností spáchaných na německém obyvatelstvu v prvních poválečných měsících roku 1945.

O těchto případech zveřejnil novinář Michal Mareš sérii článků v týdeníku *Dnešek*, který řídil Ferdinand Peroutka. Pozornost zde věnoval také Františku Halasovi staršímu.¹⁴⁰ Ten byl nakonec Benešem žalován pro urážku na cti a celý případ se v listopadu 1947 dostal před tiskový senát Krajského soudu v Uherském Hradišti. Proces probíhal ve značně emotivní atmosféře, jako svědkové vypovídali členové rodiny zavražděného Bohumila Lozerta a také Růžena Hudečková. Partyzán Zdeněk Váňa pak podrobně popsal průběh trojnásobné vraždy u Střílek.¹⁴¹ Jeho cynické líčení událostí vyvolalo odpor i mezi členy senátu a jeden ze soudců na adresu Beneše a Váni pronesl: „Však by se vám to moc hodilo, abyste i dnes mohli beztrestně vraždit a páchat zločiny, ale buďte bez starosti, že kdyby nebylo stopatnáctky, že bychom vás spravedlivě soudili.“¹⁴² Halas během přelíčení trval na stanovisku, že Beneš byl „intelektuálním původcem“ těchto vražd a že tři zavražděné muže sám označil partyzánům za přísluhovače nacistů, protože prý věděli o jeho spolupráci s gestapem již od roku 1941. Nakonec odmítl smírné řešení, které navrhl Benešův právní zástupce JUDr. Hrubý, a předseda soudu JUDr. Zeller poté odročil případ na neurčito.¹⁴³

Boj Františka Halase staršího vyvolal pozornost profesora Václava Černého, který byl dlouholetým přítelem jeho syna. Přátelský vztah se však v prvních poválečných letech začal kalit a schylovalo se ke vzájemné roztržce. Ta nastala v lednu 1948, poté co Černý uveřejnil k výše zmíněným událostem ve svém časopisu *Kritický měsíčník* komentář, v němž velmi tvrdými slovy zkritizoval laxní postoj básníka Halase – v té době přednosty publikačního odboru ministerstva infor-

139 K problematice spojené s tímto zákonem viz PAVLÍČEK, Václav: O amnestiích, zákonu č. 115/1946 Sb. a aktech odporu proti Německu. In: KURAL, Václav a kol.: *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1996, s. 151–164; dále HON, Jan – ŠITLER, Jiří: Trestněprávní důsledky událostí v období německé nacistické okupace Československa a v době těsně po jejím skončení a jejich řešení. In: *Tamtéž*, s. 165–179.

140 MAREŠ, Michal: Ejhle, muž z lidu! In: *Dnešek*, roč. 2, č. 35 (1947), s. 554 n.; přetištěno v souboru Marešových článků publikovaných v časopise *Dnešek* v letech 1945–1948 *Přicházím z periferie republiky*. Ed. Michal Jareš. Praha, Academia 2009, s. 512–518.

141 Viz TÝŽ: Muž z lidu před soudem. In: *Dnešek*, roč. 2, č. 36 (1947), s. 570–572; přetištěno v souboru Marešových článků *Přicházím z periferie republiky*, s. 519–526.

142 *Tamtéž*, s. 571; resp. s. 522.

143 *Tamtéž*, s. 572; resp. s. 526.

mací – k celé věci: „Františka Halasa, starého komunistu z moravských Střilek, upřímně obdivujeme. Je to celý muž. Má čestně za to, že poznal pravdu jednoho strašného případu pseudorevolučního násilí, a neváhá se mu – sám a vlastně bezbranný – postavit. Tváří v tvář silám nekonečně mocnějším, než je jeho hlas a jeho objektivní možnosti boje, nazývá věci pravými jmény. A jakkoliv je pouze řadovým členem své třídy a prostým vojákem revoluce, zachraňuje jejich čest. Je skličující srovnávat jeho chování, statečnost a ryzost s chováním věhlasných kulturních veličenství, zabydlivších se na výsluní režimu! Politicky stojí zdánlivě na téže straně barikády jako on. A vědí více než on, mohou tisíckrát více než on, jejich slovo a protest by měly jinší ohlas a účinek než volání osamělého prostého veterána dělnických bojů. Jsou denními svědky jinších křivd a nepravd, jinšího falšování práva a národních kulturních hodnot, za jejichž představitele se ještě vydávají a jsou vydáváni. Mlčí, mlčeli – a budou mlčeti! Jediný zvuk, jež jsou ještě schopni vydat, je oslavný zpěv jejich nasycených a vskutku velkolepě trávících žaludků. Hrůza je prostě v tom, že v naší kultuře Františkové Halasové, starí komunisté ze Střilek, nemají vůbec synů.“¹⁴⁴

Takto vyhrcočený odsudek pochopitelně vyvolal básníkovu odmítavou reakci. Vzájemné spory měly být prodiskutovány během osobní schůzky, konflikt se ale neurovnal a setkání naopak znamenalo definitivní odcizení obou literátů. S odstupem mnoha let to potom Václav Černý ve svých *Pamětech* zhodnotil následujícími slovy: „Poměr mezi námi se vyhrcoval až po okamžik, kdy se František odmítl zastat vlastního otce, starého dělníka a komunisty, který se dostal do konfliktu se stranou, do níž se vetřel na rudo přebarvený kolaborant. Vyvolalo to mou poznámku v KM (r. IX – 1948, č. 1–2, s. 43), jež vyvolala velký rozruch. A tehdy jsme se s Františkem sešli k trpké kontroverzi, poslednímu osobnímu setkání našich životů. Obhajoval svoje chování svou pokračující nemocí. Namítl jsem, že kdo hodlá své odpovědnosti ulehčovat nemocí, neměl odpovědnost na sebe, vědom si své nemoci, ani brát! Byl jsem bezpochyby příliš krutý. Však se tou krutostí také nechlubím, není proč na ni být pyšný... A jsem bytostně přesvědčen, že přátelství není nic, není-li statečné, není-li svrchovaně ctné a dá-li se nahlodat prospěchem. Ztráty přítele lituji, a někdy trvale a velmi bolestně, a zvláště jsem-li s ní ošizen o hodnoty halasovské. Mělo mne to v životě potkat ještě jednou, a znovu to mnou pěkně otřásl. A v Halasově případě jsem se měl později dozvědět o udici, na jejímž strachu byl držen, ho drželi. Ale nic naplat, přátelství bylo to tam, nebyl bych se smířil.“¹⁴⁵

144 Viz *Kritický měsíčník*, roč. 9, č. 1–2 (1948), s. 43. Poznámka vyšla bez názvu a byla podepsána iniciálami V. Č. Přetištěna byla v souboru Černého poválečné publicistiky: Františka Halasa... In: ČERNÝ, Václav: *Skutečnost svoboda: Kulturněpolitické stati a polemiky z let 1945–1948*. Ed. Jan Šulc a Jaroslav Kabíček. Praha, Český spisovatel 1995, s. 214.

145 ČERNÝ, Václav: *Paměti*, sv. 3: 1945–1972. Brno, Atlantis 1992, s. 88.

Václav Černý se pak již s Františkem Halasem mladším až do jeho smrti 27. října 1949 nikdy osobně nesešel. Kontroverzní činnost partyzánského oddílu Olga se tedy mimo jiné stala i jednou z příčin osobního rozchodu dvou velkých osobností české literatury 20. století.

Poválečné osudy partyzánů ze skupiny Olga

Přestože oddíl Olga si jak díky výsledkům, jichž v rezistenci dosáhl, tak kvůli „svěráznému“ způsobu Houfkova velení získal mezi partyzánskými skupinami velkou proslulost, po únoru 1948 se o jeho aktivitách přestalo hovořit. Důvodem bylo zapojení některých jeho členů do ilegální organizace Světлана, bojující proti komunistickému režimu. Z bývalých Houfkových spolubojovníků zde aktivně působil zejména Antonín Slabík, jemuž se také jako jednomu z mála příslušníků Světłany, infiltrované agenty Státní bezpečnosti, podařilo odejít do zahraničí.¹⁴⁶ Jeho případ si znovu získal mediální pozornost, poté co Jaroslav Pospíšil zveřejnil ve své knize *Hyeny* hypotézu o Slabíkově působení v úloze agenta-provokátéra, který svou činností zavinil nebo spoluzavinil smrt řady členů Světłany.¹⁴⁷ Tyto úvahy pak ještě dále podrobně rozvedl v rozsáhlé publikaci *Hyeny v akci*, která vyšla roku 2003.¹⁴⁸ Tím vyprovokoval k žalobě vdovu po Antonínu Slabíkovi Marii, žijící v Austrálii, kde se s mužem po emigraci nakonec definitivně usadili. Marie Slabíková požadovala po autorovi knihy písemnou omluvu za údajně nepravdivé výroky o manželově spolupráci se Státní bezpečností. Soudní spor trval velmi dlouho a nakonec skončil v říjnu 2007 rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci, který dal Pospíšilovi za pravdu a žalobu definitivně zamítl.¹⁴⁹

Zastánci odbojové činnosti Antonína Slabíka však nerezignovali a zveřejnili v elektronické podobě na internetu řadu dokumentů z fondů Archivu bezpečnostních složek, které se vztahují ke Slabíkově poválečné činnosti a okolnostem jeho útěku do Rakouska roku 1949, kdy se usadil ve Vídni.¹⁵⁰ Tyto dokumenty Slabíkovu práci pro Státní bezpečnost nepotvrzují a naopak ukazují, že dotyčný byl i v tajných materiálech československých bezpečnostních a zpravodajských složek z přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století považován za důležitého příslušníka protikomunistické rezistence a že zájem o jeho osobu zdaleka nepominul ani po

146 Viz RADOSTA, Petr: *Protikomunistický odboj: Historický nástin*. Praha, EGEM 1993, s. 107–118.

147 POSPÍŠIL, J.: *Hyeny*, s. 249 (viz pozn. 26).

148 TÝŽ: *Hyeny v akci*. Vizovice, Lípa 2003.

149 Viz KRYSTÝNOVÁ, Pavla: Já jsem nic neudělala: Komentář k rozhovoru se členkou Světłany Marií Slezákovou. In: www.pametnaroda.cz/data/witness/718/recording/342-transcript.htm (ověřeno k 28.4.2010).

150 Viz *Hyeny v akci*: JUDr. Jaroslav Pospíšil a falšování historie. In: <http://188.246.106.178/seznam.php> (ověřeno k 28.4.2010).

zdařilém útěku do zahraničí. Například zpráva jednoho z útvarů ministerstva vnitra pocházející z února 1950 obsahuje ke Slabíkové činnosti toto sdělení: „Ilegální organizace SVĚTLANA-JARMILA je v Rakousku, a sice ve Vídni, řízena Antonínem Slabíkem a jeho švakrovou (sic) Jarmilou. Tato organizace má v ČSR 55 odboček a má asi 2000 členů. Členové jsou zejména z řad bývalých zahraničních vojáků ze Západu, méně jest mezi nimi partyzánů, a sice proto, že se jim v ČSR mnoho nevěří a část z nich jest civilního původu.“¹⁵¹

O Slabíka se zajímala i vojenská kontrarozvědka, jejíž zpráva z března 1950 nadepsaná „Podezřelé živly ve Vídni: Zjištění“ mimo jiné uvádí následující informaci: „Je známý pod krycím jménem Tonda. Bydlí v činžáku vyhrazeném pro Francouze ve Vídni VII, Schumayerplatz 6, z čehož se dá soudit, že pracuje zpravodajsky pro Francouze. (...) Slabík má býti velitelem ilegální organizace ‘SVĚTLANA’ na jižní Moravě, která zde existovala již za okupace jako partyzánská skupina.“¹⁵² K definitivnímu objasnění pozadí činnosti Antonína Slabíka je tedy v budoucnu potřeba pečlivě projít fondy Archivu bezpečnostních složek a případně dalších archivních institucí, které by mohly uchovávat materiály vztahující se k tomuto případu. Teprve po jejich kompletním shromáždění a pečlivém vyhodnocení obsahu bude snad možné vynést konečný verdikt.

Méně dramatický, přesto však v něčem neobyčejný byl osud Olgy Františákové. Po únorovém převratu totiž odmítala nabídky ke spolupráci s tehdejšími režimem a podle vzpomínek jejího bratra Františka Františka dokonce kategoricky odmítla převzít i vysoké sovětské vyznamenání, jehož udělení jí bylo za partyzánskou činnost nabízeno. Žila pak dlouhá léta v Šumperku, kde pracovala jako poštovní

Pomník obětem oddílu Olga na Bunči u Roštína, kde 12. března 1945 zahynuli dva partyzáni ve střetnutí s německými vojáky (foto z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

151 *Archiv bezpečnostních složek* (Praha), f. Vyšetřovací spisy Brno (BN-V), signatura V 2671 Brno, zpráva Útvaru 518-A určená Útvaru 701-A ministerstva vnitra z 16.2.1950.

152 *Tamtéž*, 302-199-3 (f. 302 – Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky, k. 199, inventární jednotka 3), zpráva 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany v Praze z 22.3.1950.

doručovatelka. V tomto městě také zemřela zcela zapomenutá 28. října 1988 a je zde i pohřbena.¹⁵³

Vzhledem k protikomunistické činnosti některých členů začala být skupina Olga v Československu opět veřejně připomínána až v roce 1965. U příležitosti dvacátého výročí osvobození se konalo v Salaši 18. dubna tohoto roku pietní vzpomínkové shromáždění k uctění památky dvaceti obětí masakru z 29. dubna 1945. Zúčastnil se jej i armádní generál Ludvík Svoboda a mnoho bývalých partyzánů.¹⁵⁴ Ti také stáli v pozadí další vzpomínkové akce, takzvané mírové manifestace uspořádané 29. srpna 1965 na Bunči. Byl při ní odhalen pomník se jmény devatenácti příslušníků a pomocníků partyzánského oddílu Olga, kteří zahynuli v důsledku odbojové činnosti. Manifestace se zúčastnilo okolo dvou tisíc osob a byla také komentována v tisku.¹⁵⁵ Bývalí partyzáni se potom v letovisku Bunč setkávali každý rok. Nástup takzvané normalizace však objektivnímu pohledu na partyzánský odboj rozhodně nepřál, což platilo i pro vydávané publikace. Pouze v letech 1972 a 1974 se ve dvou vydáních objevila na tehdejší dobu poměrně zdařilá kniha Václava Peši a Jindřicha Ocáska *V dvojím ohni*, která zůstává vlastně až dodnes jediným pokusem o monografické zpracování historie oddílu Olga.

Problematická výjimka, nebo typický případ?

První souhrnné zprávy o činnosti Olgy vypracovávali již během roku 1945 jednotliví její členové. Stejně jako tomu bylo u ostatních partyzánských skupin, ani oni se nevyhnuli zveličování vlastních zásluh a nekritickému nadhodnocování úspěchů svého oddílu. Antonín Slabík například ve funkci likvidačního velitele v Komořanech sepsal zprávu, v níž uvedl, že v boji s německými jednotkami u Roštína 22. dubna 1945 bylo pobito čtyřiatřicet Němců a mnoho dalších zraněno. Vlastní ztráty oddílu pak za celou dobu jeho odbojové činnosti vyčíslil na třicet čtyři padlých a patnáct zraněných.¹⁵⁶ Obdobně přehnané údaje ve svých písemných zprávách uváděli i Houfek, Františáková a další. Podrobnou a přesnou statistiku počtu zlikvidovaných nepřátel, případně ukořistěných či zničených zbraní a další vojenské techniky, nelze vypracovat; ostatně partyzáni ani neměli prostředky, jak by mohli v průběhu bojů ztráty protivníka zaznamenat. Je však možné vyčíslit, kolik partyzánů a jejich spolupracovníků zahynulo v důsledku akcí oddílu. Sedm partyzánů padlo přímo v bojových střetnutích nebo zemřelo na následky zranění, devět

153 Sdělení Františka Františáka autorovi této práce z 22.4.2010.

154 Viz OCÁSEK, J.: *Salašská tragédie*, s. 36 n. (viz pozn. 98).

155 MZM, HO, f. Písemnosti, inv. č. S 10 616, materiály k odhalení pomníku partyzánského oddílu Olga na Bunči 29.8.1965 (pozvánky, novinové články atd.).

156 *Tamtéž*, inv. č. S 4929, folio 28 n., Materiál o vzniku a činnosti oddílu „Olga“ vypracovaný pro účely registrace likvidačním velitelem Antonínem Slabíkem.

dalších osob (včetně obou mužů popravených v Brně 12. března 1945) zahynulo po zajetí nacisty. Pět členů skupiny pak bylo zlikvidováno na rozkaz Josefa Houfka. Početní stav oddílu dosáhl koncem války asi sto třiceti osob.

Činnost partyzánského oddílu Olga v období od ledna do května 1945 negativně poznamenala řada tragických událostí. Při bližším zkoumání této problematiky je však třeba konstatovat, že poměry panující v tomto oddílu ve srovnání s jinými partyzánskými skupinami tolik výjimečné nebyly. Partyzánské soudy podobného typu stejně jako likvidace skutečných i domnělých nepřátel se odehrávaly jak u 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky, tak u ostatních skupin (Jermak, Mistr Jan Hus a další), kde si rovněž vyžádaly mnoho lidských životů. Příčinou těchto událostí byla zejména skutečnost, že příslušníci rezistenčních organizací v protektorátu museli až do závěrečných dnů okupace čelit silnému tlaku nacistického bezpečnostního aparátu, který využíval služeb početné konfidentské sítě. Působení konfidentů bylo mezi odbojáři všeobecně známou realitou, a mnohdy stačil jen stín podezření ze spolupráce s gestapem k tomu, aby byla dotčená osoba okamžitě usmrcena. Odbojáři takto zlikvidovali mnoho skutečných spolupracovníků gestapa či dalších složek okupačního represivního aparátu. Největší význam mělo v tomto směru zastřelení proslulého konfidenta B-105 brněnské řídicí úřadovny gestapa Františka Šmída příslušníky odbojové organizace Michala Malíka ve Valašském Meziříčí počátkem února 1945.¹⁵⁷

Je ovšem zřejmé, že partyzáni nemohli mít při svých soudech mnohdy dostatek důkazů o vině souzených a často tak došlo k likvidaci zcela nevinných osob. Rozsudky smrti byly většinou prováděny zastřelením či oběšením, takže drastický průběh poprav Antonína Koupila a Aloise Novotného ubodáním bajonety byl spíše výjimečný. I zde bychom však narazili na analogické případy. Například 23. února 1945 bylo v obci Ústí u Vsetína nalezeno tělo rolníka Martina Hrtáně, kterého partyzáni usmrtili devíti bodnými ranami, poté jeho mrtvolu pověsili na strom a na prsa jí připevnili ceduli s nápisem „Občané, tak skončí každý, kdo zaprodá své bratry. Part. brigáda Jana Žižky“. Případ tehdy vzbudil poměrně velkou pozornost bezpečnostních orgánů a dochovalo se o něm několik hlášení.¹⁵⁸

Činnost celého oddílu Olga bezpochyby negativně ovlivňoval Houfkův alkoholismus. Je třeba přiznat, že konzumace lihovin běžně patřila k životu mnoha partyzánů, což ovšem nelze *a priori* nějak odsuzovat. Životní podmínky partyzánů byly

157 Blíže k tomu viz KOPEČKOVÁ, Veronika: *Odbojová skupina Michala Malíka ve Valašském Meziříčí v letech 1944–1945*. (Nepublikovaná bakalářská práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2010.)

158 MZA, f. B 72, k. 124, písemný záznam telefonického hlášení četnické stanice Vsetín z 23.2.1945; *tamtéž*, f. B 252, k. 103, folio 451–453, dálnopis velitelství pořádkové policie na Moravě č. 1185 z téhož dne; *tamtéž*, f. B 314, k. 2, hlášení inspektora uniformované protektorátní policie č. 254 z téhož dne.

Záhlaví seriálu článků, který pod názvem „Partyzánka“ vycházel v letech 1956–1957 v časopise Münchner Illustrierte. Podle upoutávky v něm „Hans Schuhmann podává zprávu o krásné Češce Olze Františákové a její démonické roli u partyzánů a gestapa“ (repro z publikace V. Peši a J. Ocáska V dvojím ohni)

po všech stránkách velmi tvrdé a alkohol pak pomáhal potlačovat stresy, které se u nich musely po určité době nahromadit. Skutečností ovšem také zůstává, že se stal příčinou (nebo alespoň jednou z příčin) mnoha tragédií, ke kterým v souvislosti s odbojovými akcemi došlo. Nejhorší byl zřejmě případ, který se odehrál v noci z 9. na 10. dubna 1945 v obci Javoříčko na Litovelsku. Podnapilí partyzáni v čele s Grigorijem Semjonovičem Litviškem ze skupiny Jermak – Fursenko tehdy obvinili ze zraedy spolupracovníci partyzánů Hildu Victorovou, kterou pak ihned zastřelili společně s jejími dvěma malými dětmi ve věku čtyř a půldruhého roku. Litviško poté v nesmyslné palbě pokračoval a zabil další čtyři osoby včetně starosty sousední obce Veselíčko Františka Malínka.¹⁵⁹ Brutalita tohoto činu překonává vše, co se

¹⁵⁹ MZA, f. B 72, k. 128, hlášení četnické stanice Bouzov čj. 515/45 z 12.4.1945. K případu též BARTOŠ, Josef: *Javoříčko (pravda a legendy)*. Olomouc, Danal 1995, s. 26 n.

přihodilo v oddílu Olga z rozkazu Josefa Houfka, navíc jeho původce Litviško nebyl velením skupiny Jermak nikdy potrestán.

Závěrem lze konstatovat, že přes nepochybné stinné stránky působení skupiny Olga bylo v jejích řadách mnoho statečných lidí, kteří svou činností v závěrečných měsících druhé světové války citelně oslabovali okupační moc na území střední a jihovýchodní Moravy. Nebezpečnost oddílu Olga pro nacisty a snahu jej za každou cenu zlikvidovat potvrdili po válce ve svých výpovědích i souzení příslušníci brněnské řídicí úřadovny a zlínské služebny gestapa. Z provedených akcí je pak nutno vyzdvihnout především zajetí generála Dietricha von Müllera, které představuje v dějinách druhého odboje zcela výjimečný čin. Byl to totiž jediný případ, kdy se partyzánské skupině podařilo v českých zemích zajmout německého generála. Také proto má oddíl Olga své nezastupitelné místo v dějinách odporu českého obyvatelstva proti nacismu v letech 1939 až 1945.